

Opinnäytetyö (AMK)

Sosiaalialan koulutusohjelma

Sosionomi (AMK)

2019

Salla Hakala, Jussi Kaittila & Tisa Karhunen

VETURI ON KUIN KAIKULUOTAIN

– Nuorten kokemuksia Veturointi-toimintaan
osallistumisesta

OPINNÄYTETYÖ (AMK) | TIIVISTELMÄ

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU

Sosiaalialan koulutusohjelma

Syksy 2019 | 53 sivua, 8 liitesivua

Laura Närvi

Salla Hakala, Jussi Kaittila & Tisa Karhunen

VETURI ON KUIN KAIKULUOTAIN

Nuorten kokemuksia Veturointi-toimintaan osallistumisesta

Tutkimuksessa tarkastellaan nuorten kokemuksia lastensuojelun kokemusasiantuntijatoiminnasta. Auta Lasta ry:n Veturointi-toiminta pyrkii vahvistamaan sekä toimintaan osallistuvan nuoren että kokemusasiantuntijan osallisuutta ja hyvinvointia.

Tutkimuksessa selvitettiin 15–21-vuotiaiden nuorten kokemuksia Veturointi-toimintaan osallistumisesta sekä kokivatko nuoret hyötynensä kokemusasiantuntijan tuesta. Tavoitteena oli tuottaa tietoa nuorten kokemuksista. Veturointi-toiminta voi hyödyntää tuloksia toiminnan kehittämisessä ja suunnittelussa nuorten osallisuuden lisäämiseksi. Kokemusasiantuntijuutta on tutkittu vasta vähän nuorten näkökulmasta, joten tutkimukselle oli tarvetta.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena, ja tutkimusaineisto kerättiin teemahaastatteluina yhdeksältä nuorelta sekä Oulussa että Turussa. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina. Aineiston hankinnassa ja analyysissä hyödynnettiin 3X10D-itsearviointimittaria eli tutkimuksessa on myös piirteitä kvantitatiivisesta tutkimuksesta.

Tulosten perusteella voidaan todeta, että nuoret näkivät Veturointi-toiminnan hyödyllisenä. Nuoret kokivat saaneensa kokemusasiantuntijalta vertaistukea sekä konkreettista että välillistä tukea arkeensa. Myös psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin ja sosiaalisiin suhteisiin nuoret kokivat saaneensa tukea kokemusasiantuntijalta.

ASIASANAT:

hyvinvointi, nuoret, kokemusasiantuntijuus, kokemusasiantuntija, lastensuojelu, vertaistuki, osallisuus

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of Social Services

Autumn 2019 | 53 pages, 8 pages in appendices

Laura Närvi

Salla Hakala, Jussi Kaittila & Tisa Karhunen

VETURI IS LIKE A SONAR

- Young people's experiences of participating in the Veturointi

The research examines young people's experiences of expert by experience in child protection. Veturointi of Auta Lasta Association aims to strengthen the involvement and well-being of both the young person and the expert by experience.

The research explores the experiences of young people aged 15 to 21 in participating in Veturointi and whether they felt they had benefited from the support of an expert by experience. The aim was to provide information on the experiences of young people. Veturointi can use the results in developing and planning to increase the involvement of young people. Expertise by experience has not been studied a lot from a young perspective, so there was a need for research.

The research was conducted as a qualitative research, and the research material was collected as theme interviews with nine young people in both Oulu and Turku. The interviews were conducted as individual interviews. The material was acquired and analyzed using a 3X10D self-assessment instrument and the research also includes features of quantitative research.

Based on the results, it can be stated that young people found the Veturointi to be useful. Young people felt that they had received peer support and both concrete and indirect support in their daily lives from the expert by experience. Young people also felt supported by expert by experience in mental and physical well-being and social relationships.

KEYWORDS:

welfare, child protection, young people, expertise by experience, expert by experience, peer support, participation

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO	6
1 JOHDANTO	7
2 NUORI LASTENSUOJELUN ASIAKKAANA	9
2.1 Nuoruus elämänvaiheena ja nuorten hyvinvointi	9
2.2 Osallisuus lastensuojelussa	11
2.3 Lastensuojelun palvelujärjestelmä	12
2.4 Sijoitettujen nuorten hyvinvointi ja kokemuksia sijaishuollosta	15
3 KOKEMUSASIAINTUNTIJUUS JA VERTAISUUS	18
3.1 Kokemusasiantuntijuuden määrittelyä	18
3.2 Vertaisuus osana kokemusasiantuntijatoimintaa	20
3.3 Kokemustiedon merkitys sosiaalialalla	21
3.4 Kokemusasiantuntijuus Veturointi-toiminnassa	22
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	26
4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset	26
4.2 Tutkimusmenetelmät	26
4.3 Aineiston hankinta	27
4.4 Aineiston analyysi	30
4.5 Tutkimuseettiset valinnat ja tutkimuksen luotettavuus	31
5 TUTKIMUSTULOKSET	35
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	46
LÄHTEET	50

LIITTEET

Liite 1. Haastattelukysymykset.

Liite 2. 3X10D-itsearviointimittari.

Liite 3. Suostumus haastatteluun ja materiaalin hyödyntämiseen.

KUVIOT

Kuvio 1. Veturien merkitys veturoitaville nuorille.

47

TAULUKOT

Taulukko 1. Nuorten hyvinvoinnin osa-alueet 3X10D-itsearviointimittarilla mitattuna keskiarvo(K) ja mediaani(M).

44

KÄYTETYT LYHENTEET TAI SANASTO

LAPE Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma

STEA Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustuskeskus

STM Sosiaali- ja terveysministeriö (STM 2019)

THL Terveyden- ja hyvinvoinnin laitos (THL 2019)

¶ .

1 JOHDANTO

Kuten aikuiset, myös lapset ja nuoret ovat asiantuntijoita elämäänsä ja arkeensa liittyvissä asioissa. Lapset ja nuoret haluavat tietää ympärillään tapahtuvista asioista sekä vaikuttaa itse niihin. Heillä on myös siihen oikeus, joka perustuu sekä kansainväliseen että kansalliseen lainsäädäntöön. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 60–62; Toikko 2011, 104.) Lastensuojelussa lasten ja nuorten osallisuutta omissa asioissaan korostetaan uudistetussa lastensuojelulaissa (Lastensuojelulaki 417/2007). Lapsen mielipiteen kuuleminen ja huomioiminen on osallisuutta ja osallisuudella voidaan nähdä olevan merkityksellinen vaikutus yksilöön ja yksilön hyvinvointiin. Osallisuus rakentuu kuulluksi ja huomioiduksi tulemisesta, omaan elämään vaikuttamisesta ja siitä päättämisestä, sosiaalisista suhteista, kohtaamisista ja keskusteluista. (Ikonen 2014, 396–397.) Varsinkin lastensuojelussa lasten ja nuorten osallisuuden huomioiminen on merkityksellistä, sillä lastensuojelun asiakkaana olevilla saattaa olla kokemuksia osattomuudesta, sivuutetuksi tulemisesta sekä kyvyttömyydestä vaikuttaa oman elämänsä kulkuun (Oranen 2008, 16 [Hipp & Pukkio, 2016]) Lasten ja nuorten osallisuuden vahvistamista on toteutettu Juha Sipilän hallituksen yhden kärkihankkeen, Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelman, LAPE:n myötä. Myös kokemusasiantuntijuuden huomioiminen on ollut muutosohjelman kehittämistyössä tärkeä lähtökohta. (STM 2019.) Toikon (2011) mukaan asiakas, joka osallistuu palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen ei ole enää asiakas, vaan häntä voisi luonnehtia kokemusasiantuntijaksi.

Veturointi-toimintaa on kehitetty Oulun seudulla vuosien 2015–2019 ja Turun seudulla vuosien 2017–2019 aikana. Veturointi-toiminta pyrkii tukemaan lastensuojelun asiakkaana olevien nuorten omaa toimijuutta, hyvinvointia sekä sosiaalista osallisuutta. Nuorille kehitelty uudenlainen kokemusasiantuntijuuden, vertaistuen ja mentoroinnin yhdistävä Veturointi-toiminta on nuorelta nuorelle tapahtuvaa luottamuksellista arjen ja vapaaajan toimintaa. Sen tarkoituksena on, että lastensuojelun nuoret aikuiset kokemusasiantuntijat toimivat lastensuojelun piiriin tällä hetkellä kuuluvien 15–21-vuotiaiden nuorten, heidän perheidensä ja muiden lähiverkostojensa tukena elämän muutosvaiheessa. Toiminta pyrkii vahvistamaan sekä kokemusasiantuntijan että toimintaan osallistuvan nuoren osallisuutta ja hyvinvointia. Veturointi-toiminta on nuorille vapaaehtoista toimintaa,

joka kulkee lakisääteisten palvelujen rinnalla parhaimmillaan täydentäen ja tukien niitä (Auta lasta ry 2018; Innokylä 2018.)

Tutkimuksen tarkoituksena on selvittää Veturointi-toimintaan osallistuvien nuorten kokemuksia toiminnasta sekä selvittää kokevatko he saaneensa hyötyä kokemusasiantuntijan tuesta. Tavoitteena on tuottaa tietoa nuorten kokemuksista ja merkityksistä, joita he kokemuksilleen antavat. Auta Lasta ry tulee hyödyntämään tuloksia Veturointi-toiminnan kehittämisessä ja toteuttamisessa nuorten osallisuuden lisäämiseksi. Tutkimuksen aineistona ovat nuorille tehdyt yksilöhaastattelut sekä 3X10D- itsearviointimittari. Tutkimuksessa keskitytään kokemusasiantuntijoiden ja Veturointi-toimintaan osallistuvien nuorten väliseen yksilö- ja ryhmätoimintaan. Kehittämisen- ja vaikuttamistoiminta, jota Veturointi-toiminnassa myös tehdään esimerkiksi nuorten läheisille ja lastensuojelun ammattilaisille, jätetään tutkimuksen ulkopuolelle. Myös mentorointi -käsite jätetään tutkimuksen ulkopuolelle, se mainitaan vain lyhyesti. Tutkimuksessa Veturointi-toiminnan kokemusasiantuntijoista käytetään nimitystä veturi.

2 NUORI LASTENSUOJELUN ASIAKKAANA

2.1 Nuoruus elämänvaiheena ja nuorten hyvinvointi

Lastensuojelulain (2007/417) mukaisesti alle 18-vuotias on lapsi, ja nuori määritellään 18–20-vuotiaaksi. Nuorisolaissa (2016/1285) taas nuoreksi lasketaan kaikki alle 29-vuotiaat. Rikoslain mukaan nuori on viisitoista- mutta alle kaksikymmentäyksi vuotias. Työlainsäädännössä nuori on neljätoista vuotta täyttänyt. Lainsäädännön moninaisuus on hyvä osoitus siitä, että nykynuoria ympäröi ja ohjaa monimutkainen yhteiskunta, joka asettaa nuorille omat norminsa. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 106–111.) 2010-luvulla suomalaisten hyvinvointi ja elämänlaatu ovat korkealla tasolla. Monimutkainen yhteiskunta asettaa nuorille kuitenkin erilaisia vaatimuksia ja haasteita. Nuorten hyvinvointia uhkaavia tekijöitä ovat esimerkiksi vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat, taloudellinen eriarvoisuus, vanhempien työttömyys, alkoholi ja huumeet, turvattomuus sekä sosiaalisten tukiverkostojen häviäminen. Uhat korostuvat nuoruudessa, kun irtaudutaan vanhemmista ja pyritään siirtymään aikuisten maailmaan. Nuorten selviytymisen tukemiseksi on kehitetty erilaisia tukitoimia sekä auttamispisteitä, kuten esimerkiksi peruskoulussa ja toisella asteella oppilashuoltoryhmät sekä nuorisotakuu. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 106–111; Vaarama, Moisio & Karvonen 2010, 1281–31.)

Nuoruus on tärkeä siirtymävaihe lapsuudesta aikuisuuteen. Nuoruuden kehityskulkua ohjaavat biologiset, psykologiset ja sosiaaliset tekijät vuorovaikutuksessa keskenään. Nuoruuden merkittävät muutokset liittyvät fyysiseen kasvuun, seksuaalisuuden kypsymiseen, ajattelun kehittymiseen sekä sosiaalisiin tekijöihin. (Nurmi, Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen & Ruoppila 2014, 142; Toivio & Nordling 2013, 101.) Nuoren kehossa tapahtuvat fyysiset muutokset vaikuttavat nuoren minäkuvaan ja itsetuntoon. Omat kokemukset itsestä sekä kuinka muut suhtautuvat nuoreen voi tuntua vaikealta tai ahdistavalta ja tästä syystä nuoruus voi olla haavoittuvaa aikaa. (Nurmi ym. 2014, 146; Toivio & Nordling 2013, 102–103.) Nuoruuteen kuuluu suuria kehityksellisiä muutoksia ja kehitystehtävien toteutumisessa on paljon yksilöllisiä eroja. Jotkut nuoret saavuttavat aikuisuuden aikaisemmin kuin muut. (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 107; Toivio & Nordling 2013, 101). Nuoruuden tyypillisiä kehitystehtäviä ovat muun muassa vanhemmista

irtautuminen, enenevä turvautuminen ikätovereihin, kouluttautuminen sekä sosiaalisesti vastuullisen toimintatavan saavuttaminen. (Toivio & Nordling 2013, 101).

Joidenkin kehitystehtävien tarkoituksena on toteuttaa yhteiskunnallisia normeja, kuten parisuhteen rakentaminen ja perheen perustaminen, kouluttautuminen ja työelämään valmistautuminen (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 106–107). Nuoruuden kehitystehtävien onnistunut läpikäynti luo pohjaa hyvinvoinnille ja myöhemmälle myönteiselle kehitykselle (Nurmi ym. 2014, 149). Nuoren myönteistä kehitystä tukee muun muassa sosiaalisesti hyvä ympäristö, jossa on rakkautta, rajoja ja toivoa tulevaisuuteen luova ilmapiiri (Kana-noja, Lähteinen & Marjamäki 2017, 158). Nuorten kokonaisvaltaista hyvinvointia edistetään tukemalla perheitä ja nuorten suhteita vanhempiin. Toimiva keskusteluyhteys vanhemman ja nuoren välillä edistää nuoren tyytyväisyyttä elämään ja sen eri osa-alueisiin sekä suojaa myös silloin, kun kohdalle sattuu vaikeuksia. Myös hyvin toimivat sosiaaliset verkostot sekä erilaisten kehitysympäristöjen tukeminen, kuten kouluyhteisö auttavat nuoren hyvää kasvua. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014 18§; Laakkonen 2007, 146–151; Nurmi ym. 2014, 163–165.) Aina nuoren kehitysvaiheet eivät suju ongelmitta eikä nuoren tukena ole turvallisia ja rakastavia aikuisia, jolloin saattaa syntyä kehitykseen tai elämäntilanteeseen liittyviä kriisejä (Nurmi ym. 2014, 1631–65). Kainulainen & Juutinen (2017) toteavat, että nuoruuden erilaisten muutosten lisäksi nuoruudessa on keskeistä tulevaisuusorientaatio. On kyse siitä, millaisia tavoitteita nuorella on ja kuinka hän pyrkii tavoitteisiinsa mahdollisista vastoinkäymisistä huolimatta. Voidaan puhua myös jossain mielessä elämänhallinnasta. Elämänhallinta on kykyä selviytyä arkipäivän ristiriitaisista tilanteista. Elämänhallinta kehittyi elämäkokemusten myötä ja sitä vahvistaa tukea ja arvostusta tarjoavat läheiset ihmiset. (Vuorilehto, Larri, Kurki & Hätönen 2014, 31.)

Sanotaan, että yksilön hyvinvoinnin kokemiseen vaikuttaa moni asia ja elämänlaatu vaihtelee elämäntilanteiden mukaan (Vaarama ym. 2010, 279). Yleisesti hyvinvointia voidaan edistää, kun tunnistetaan mistä tekijöistä hyvinvointi muodostuu. Erik Allardtin (1976) klassiseksi muodostunut hyvinvoinnin määritelmä sisältää kolme näkökulmaa: ihmisellä on käytössään aineelliset ja fyysiset resurssit (*having*), hänellä on sosiaalisesti merkityksellisiä ja tärkeitä suhteita (*loving*) ja ihminen on elämäänsä koskevassa päätöksenteossa toimijana (*being*). Hyvinvoinnin tärkeitä edellytyksiä kaikille ihmisille ovat fyysisiin ja toiminnallisiin resursseihin lukeutuvat terveys ja toimintakyky sekä aineelliset

resurssit kuten toimeentulo. (Kananoja ym. 2017, 156–159.) Palkkatyöhön perustuvassa yhteiskunnassa tulot ovat tärkeä elinoloja ja toimeentuloa määräävä tekijä (Vaarama ym. 2010, 12). Hyvinvoinnin psyykkiset ja sosiaaliset resurssit syntyvät ja vahvistuvat yksilön tärkeimmissä ihmissuhteissa (Kananoja ym. 2017, 159). Määttä (2007, 221) mukaan nuoren hyvinvointi on niiden vastuulla, jotka elävät nuoren kanssa, kuten vanhempien, muiden lähikasvattajien, opettajien sekä toveripiiriin. Yksilön psykososiaaliset tarpeet heräävät vuorovaikutuksessa toisiin ja joihin voi vastata vuorovaikutuksen avulla (Vilen, Leppämäki & Ekström 2008, 58). Hyvinvoinnille on siis tärkeää, että yksilön elämässä on ihmisiä, joihin turvautua ja tukeutua (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 115).

2.2 Osallisuus lastensuojelussa

Lapsen oikeuksista on säädetty erikseen Suomen perustuslaissa sekä Suomea sitovassa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Niissä veloitetaan lapsen edun asettamiseen etusijalle kaikessa viranomaistoinnissa. Lapsen oikeuksien toteuttaminen on myös muuta lainsäädäntöä ja muita viranomaisia sekä laajemmin koko yhteiskuntaa koskeva tehtävä. (THL, 2016.) Oikeus osallisuuteen on yksi YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen määrittämistä perusoikeuksista (Kananoja ym. 2017, 55). Osallisuus on myös yksi lastensuojelun keskeisimmistä periaatteista, jonka merkitys korostuu lastensuojeluun liittyvissä keskusteluissa, tutkimuksissa sekä kehittämishankkeissa (Laakso 2019, 64). Lastensuojelulaissa painotetaan lapsen mahdollisuutta osallistumiseen ja omiin asioihin vaikuttamiseen, ja veloitetaan kuulemaan lapsia ja nuoria lastensuojelun palveluita järjestettäessä ja kehitettäessä. Osallisuus edellyttää mielipiteiden huomioon ottamista ja lastensuojelulaissa veloitetaan, että lastensuojelua toteutettaessa on kiinnitettävä erityistä huomiota lapsen tai nuoren mielipiteisiin ja toivomuksiin (Lastensuojelulaki 417/2007.) Sosiaalipalveluiden yhtenä tavoitteena on sosiaalisen osallisuuden edistäminen ja ylläpitäminen. Olenaisista osallisuudessa on, että asiakkaat voivat omista lähtökohdistaan käsin toimia täysivaltaisena yhteiskunnan jäsenenä. (Toikko 2012, 173–175.)

Samalla tavalla kuin muutkin, lapset ja nuoret ovat kansalaisia ja palvelujen käyttäjiä, joten heillä on oikeus osallisuuteen aivan niin kuin muillakin (Oranen 2008, 7). Osallisuudessa on kyse siitä, miten nuori voi olla mukana määrittämässä, toteuttamassa, vaikuttamassa ja arvioimassa hänen etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Osallisuus

tarkoittaa mahdollisuutta olla osallisena asioiden käsittelyssä itselle merkittävissä asioissa ja se myös perustuu tasa-arvoiseen ja yhteiseen tietoon. Se tarkoittaa myös oikeutta tietoon ja tuettuun tiedon välittämiseen sekä asiantuntijatietoon. Osallisuuden mahdollistaa esimerkiksi nuoren kuuleminen ja kuunteleminen, aito kiinnostus sekä vertaistuki. (Kananoja ym. 2017, 70, 229.) Lasten ja nuorten osallisuus on monistakin erityistä johtuen tärkeää. Osallisuuden myötä kasvavat myös lasten ja nuorten omat taidot, kuten keskustelu-, neuvottelu-, kommunikointi, päätöksenteko- ja priorisointitaidot. Tehokas osallisuus voi myös kohottaa itsetuntoa ja lisätä itsetuntemusta. (Turja 2010, 26.) Ensi- ja turvakotienliiton käsikirjassa (2015) mainitaan, että vertaisuuden kokemus vahvistaa osallisuuden kokemusta ja on olennainen osa osallisuutta. Osallisuus taas rakentuu onnistuneissa kohtaamisissa.

Oranen (2018) kuvaa osallisuuden rakentuvan käytännön työssä kuudesta eri elementistä. Osallisuuden ensimmäinen elementti on valinta osallistumisesta tai osallistumisesta jättämisestä. Myös osallistumisesta kieltäytyminen on osallisuuden muoto ja lapsella tulisi olla mahdollisuus valita tämä vaihtoehto. Toinen elementti on yksilön oikeus saada tietoa häntä itseään koskevista asioista. Tieto voi liittyä esimerkiksi työskentelyprosessiin, siihen osallistuviin tahoihin tai asiakkaan rooliin ja oikeuksiin. Osallisuuden kolmas elementti on mahdollisuus vaikuttaa työskentelyprosessiin. Asiakkaan tulee saada vaikuttaa siihen, ketä häntä koskeviin palavereihin osallistuu ja mitä niissä käsitellään. Neljäs elementti on mahdollisuus ilmaista omia ajatuksiaan haluamallaan tavalla. Osallisuuden viidentenä elementtinä on tuen antaminen mielipiteen ilmaisemiseen. Lapsi tai nuori voi tarvita apua lastensuojelun vaikeasti hahmotettavien ja monimutkaisten asioiden ymmärtämiseen tai tullakseen itse ymmärretyksi aikuisten keskuudessa. Kuudes elementti liittyy mahdollisuuteen tehdä itsenäisesti omaan elämään liittyviä päätöksiä. (Oranen 2018.)

2.3 Lastensuojelun palvelujärjestelmä

Lastensuojelulain tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun palvelujen järjestäminen on lainsäädännöllä ohjailtua viranomaistoimintaa, jonka järjestämisvastuu on kunnilla. Vaikka ensisijainen kasvatusvastuu on vanhemmillä, niin viranomaisella on velvollisuus tarvittaessa tukea vanhempia

heidän kasvatustehtävässään sekä ohjata lapsi ja perhe lastensuojelun piiriin tilanteen niin vaatiessa. (Lastensuojelulaki 417/2007; Ikonen 2014, 23–24.) Lastensuojelun palvelujärjestelmä on laaja kokonaisuus, jonka tehtävänä on edistää ja tukea lapsen kehitystä ja kasvua. Palvelujärjestelmän tulee toimia suunnitelmallisesti ja ennakkoidusti. Sitä tulee ohjata, johtaa ja kehittää tavoitteellisesti ja pitkäjänteisesti ja yhteistyössä kaikkien niiden tahojen kanssa, joiden toimet vaikuttavat lasten ja perheiden hyvinvointiin. Palvelu ja tuki toteutetaan sellaisin tavoin, joista lapsi ja perhe eniten hyötyvät. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

Lastensuojelutoimet voidaan jakaa ehkäisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun (lastensuojelulaki 417/2007). Ehkäisevällä lastensuojelulla tarjotaan apua ja tukea riittävän varhain, jolloin ehkäistään ongelmien syntymistä tai pahenemista. Ehkäisevää lastensuojelua on tuki ja erityinen tuki, jota annetaan esimerkiksi päivähoitossa ja opetuksessa. Kunnan tulee järjestää ehkäisevää lastensuojelua lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. Ehkäisevän lastensuojelun lisäksi palvelujärjestelmään kuuluu varsinainen lapsi- ja perhekohtainen lastensuojelu, jolla on viimesijainen vastuu lapsen hyvinvoinnin turvaamisesta. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan silloin kun lapsi ja perhe ovat lastensuojelun asiakkaina. Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua toteutetaan tekemällä asiakassuunnitelma sekä järjestämällä avohuollon tukitoimia. Avohuollon tukitoimilla pyritään ensisijaisesti tukemaan lastensuojelun piirissä olevia lapsia ja perheitä kodin ulkopuolelle sijoittamisen sijaan. Avohuollon erilaisia tukitoimia ovat esimerkiksi perheen toimeentulon ja asumisen turvaaminen, lyhytaikainen sijoitus, perhetyö sekä vertaisryhmätoiminta. (Lastensuojelulaki 417/2007, Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.)

Lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun kuuluu myös lapsen kiireellinen sijoitus, huostaanotto sekä niihin liittyvä sijaishuolto ja jälkihuolto. (Lastensuojelulaki 417/2007; Ikonen 2014, 23–24.) Lapsen sijaishuollolla (lastensuojelulaki 49 §) tarkoitetaan huostaanotetun tai kiireellisesti sijoitetun lapsen hoidon ja kasvatuksen järjestämistä kodin ulkopuolella. Sijaishuolto voidaan järjestää perhehoidossa, lastensuojelulaitoksessa, ammatillisessa perhekodissa taikka muulla lapsen tarpeiden edellyttämällä tavalla. Sijaishuoltopaikan valinnassa tulee ottaa huomioon lapsen yksilölliset tarpeet sekä kiinnittää erityistä huomiota lapsen sisarussuhteisiin ja muiden läheisten ihmissuhteiden

ylläpitämiseen ja hoidon jatkuvuuteen. Lisäksi mahdollisuuksien mukaan tulee ottaa huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen sekä uskonnollinen tausta. Lapsi voidaan sijoittaa väliaikaisesti enintään kuudeksi kuukaudeksi myös vanhempansa tai muun huoltajansa hoidettavaksi ja kasvatettavaksi silloin, kun lapsen kotiin palaamista valmistellaan kodin ulkopuolisen sijoituksen jälkeen, tai kun se on muusta syystä perusteltua. (Kananoja ym. 2017, 243–244.) ”Sijaishuollon päämääränä on saattaa nuori itsenäiseen elämään, omillaan toimeen tulevaksi aikuiseksi, jolla on oma sosiaalinen verkosto tukenaan. Tukevilla ja vahvistamalla nuoren toivoa ja tulevaisuuden näkymiä tuetaan samalla hänen mahdollisuuksiaan ottaa kokonaisvaltaisesti käyttöön omat resurssinsa.” (Laaksonen 2004, 10–11)

Jälkihuollon järjestäminen lapselle tai nuorelle tulee kyseeseen sijaishuollon päättymisen jälkeen ja silloin, kun lapsi on ollut avohuollon tukitoimena sijoitettuna kodin ulkopuolelle yhtäjaksoisesti vähintään puoli vuotta. Jälkihuoltoa voidaan järjestää nuorelle myös silloin, kun nuori ei ole ollut sijoitettuna kodin ulkopuolelle tai sijoitus on kestänyt alle puoli vuotta. Tällöin nuorta voidaan tukea itsenäistymisessä, vaikka ehdotonta jälkihuoltovelvollisuutta ei olisikaan. (Kananoja ym. 2017, 245.) Jälkihuolto on nuorelle vapaaehtoista ja nuorelle järjestettävät palvelut suunnitellaan aina yksilöllisten tarpeiden mukaan yhteistyössä viranomaisen kanssa. Jälkihuollon palveluita ovat muun muassa avun antaminen asunnon hankkimiseksi, tukeminen harrastuksissa ja työllistymisessä ja osallistuminen vertaistukiryhmään. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Sijoitettujen lasten ja nuorten perusoikeuksia ja kokonaisvaltaista tukea on vahvistettu myös lastensuojelulain muutoksilla, kun jälkihuollon ikäraja nousee 21 vuodesta 25 vuoteen vuoden 2020 alusta (STM, 2019).

Lastensuojelun piirissä olevien lasten määrä näyttää kasvavan. Vuonna 2018 lastensuojelun sijoituksessa oli kaikkiaan 18 544 lasta (THL, 2019), kun vuonna 2017 heitä oli 17 956. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2018) tilastoraportin mukaan lastensuojeluilmoitusten ja kiireellisten sijoitusten määrät lisääntyivät vuonna 2017 15 prosenttia vuoteen 2016 verrattuna. Lastensuojeluilmoitus tehtiin 76 116 lapsesta vuonna 2017 ja keskimäärin 1,8 lastensuojeluilmoitusta tehtiin yhtä lasta kohden. Lastensuojelun avohuollon asiakkaina oli 55 884 lasta ja nuorta vuoden 2017 aikana. Heidän joukossaan oli eniten 16–17-vuotiaita, reilu 6 prosenttia ikäryhmästä, kun taas vastaavasti 0–2-vuotiaita

oli vähiten, alle 3 prosenttia ikäryhmästä. Vaikka lastensuojelun avohuollon asiakkaiden kokonaismäärät ovat vähentyneet vuoden 2015 sosiaalihuoltolain muutoksen myötä, niin lastensuojelun avohuollon jälkihuollossa olevien 18–20-vuotiaiden määrä lisääntyi 1,5 prosenttia vuonna 2017. (THL 2019.) Myös Lastensuojelun Keskusliiton (2018) mukaan varsinkin nuorten sijoitukset ovat lisääntyneet yli 20 vuoden ajan ja lastensuojelussa 16–17-vuotiaat ovat olleet suurin yksittäinen kasvussa oleva asiakasryhmä.

2.4 Sijoitettujen nuorten hyvinvointi ja kokemuksia sijaishuollosta

Pahoinvoivien lasten ja nuorten määrä on kasvanut vuosittain jo kahdenkymmenen vuoden ajan. Tästä kertoo muun muassa sijoitettujen lasten ja nuorten määrän kasvu. (Nyqvist 2007, 13) Terveys- ja hyvinvointierot juontavat usein juurensa varhaisemmista elämänvaiheista. Lapsuudessa ja nuoruudessa opitut tavat ja terveystottumukset sekä elinolot voivat vaikuttaa läpi elämän. Elinympäristöt, joissa lapset ja nuoret arkeaan elävät, on suuri vaikutus joko erojen tasaajana tai lisääjänä. (THL, 2018.) Vanhempien hyvinvointi, sosioekonominen asema, koulutus sekä taloudellinen ja terveydellinen tilanne vaikuttavat heidän lastensa kouluttautumiseen ja hyvinvointiin. Myös perhesuhteiden muutokset vaikuttavat lasten ja nuorten hyvinvointiin. Vanhempien työttömyydellä sekä taloudellisilla ja terveydellisillä vaikeuksilla on vaikutusta nuorten koulunkäyntiin, mielen-terveyden ongelmiin sekä riski kodin ulkopuolelle sijoittamiseen. (THL, 2018.)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksessa on koottu kaikista Suomessa vuonna 1987 syntyneistä lapsista laaja rekisteritutkimusaineisto. Siinä lasten elämää on seurattu sikiöajalta nuoreen aikuisuuteen eli 21-vuotiaaksi. Kohorttiaineiston perusteella on voitu kuvata sijoitettuna olleiden lasten ja nuorten hyvinvointia ja verrata sitä muiden saman ikäisten hyvinvointiin. Sijoitetuista lapsista runsaat 36 prosenttia oli jossain vaiheessa elämänsä ollut osastohoidossa psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. Psykiatrian poliklinikalla oli asioinut noin 60 prosenttia sijoitetuina olleista lapsista. Muista lapsista vain 11 prosentilla oli poliklinikkakäyntejä. Tulos kertoo, että sijoitettuna olleiden lasten psyykkistä tilaa tutkitaan ja arvioidaan keskimääräistä enemmän. Väestön vastaavan ikäisiin verrattuna kodin ulkopuolelle sijoitettuna olleet näyttivät pärjäävän heikommin useilla hyvinvoinnin osa-alueilla. Runsaat 60 prosenttia heistä oli 21. Ikävuoteen mennessä edelleen vailla peruskoulun jälkeistä tutkintoa, kun vastaava osuus muista ikäluokan nuorista oli 17 prosenttia. Neljä viidestä sijoitetusta nuoresta oli saanut toimeentulotukea 21. Ikävuoteen

mennessä, kun ei-sijoitetuilla määrä oli yksi viidestä. Joka kolmas sijoitettuna ollut oli asioinut psykiatrisessa erikoissairaanhoidossa 18–20-vuoden iässä. Noin 65 prosentilla sijoitettuna olleista pojista oli jokin rikosmerkintä, kun muilla saman ikäisistä pojista 38 prosentilla. Lähes 20 prosenttia sijoitettuna olleista tytöistä synnytti ensimmäistä kertaa alle 20-vuotiaana, kun osuus muista tytöistä oli vajaa neljä prosenttia. Vaikeinta yhteiskuntaan kiinnittyminen oli niillä, jotka oli sijoitettu kodin ulkopuolelle ensimmäistä kertaa teini-iässä. (Heino ym. 2013, 53–54.)

Tietoa sijoitettuna olevien lasten ja nuorten hyvinvoinnista heidän itsensä kertomana saatiin ensimmäisen kerran Suomessa vuoden 2017 kouluterveyskyselyn pohjalta. Silloin kouluterveyskyselyyn lisättiin kysymys lapsen tai nuoren asuinpaikasta. Kouluterveyskyselyn pohjalta voidaan todeta, että sijoitettujen 8.–9.-luokkalaisten nuorten elämäntilanne eroaa merkittävästi vanhempiensa luona asuvien nuorten tilanteesta yksilöllisten tekijöiden, perhesuhteiden ja perheen sosioekonomisen aseman suhteen. Sijoitetuista nuorista puolet oli melko tai erittäin tyytyväisiä elämäänsä. Useimmat heistä olivat kuitenkin tyytymättömämpiä elämäänsä kuin vanhempiensa luona asuvat nuoret. Sijoitetuista nuorista neljäsosa koki itsensä usein yksinäiseksi ja heillä oli kolminkertainen riski yksinäisyyden kokemukselle kuin vanhempiensa luona asuvat. Sijoitetuista nuorista lähes 40 prosenttia koki terveytensä keskinkertaiseksi tai huonoksi. Sijoitetuista nuorista lähes joka kolmas koki kohtalaista tai vaikeaa ahdistuneisuusoireilua, kun muista ikätovereista niitä koki vain joka kymmenes. Kouluterveyskyselyn tulosten mukaan sijaishuollossa olleet lapset ja nuoret raportoivat useammin esimerkiksi psyykkisen hyvinvoinnin ongelmista sekä koulukiusaamiseen ja väkivaltaan, koulustressiin ja -uupumukseen liittyvistä haasteista kuin vanhempansa luona asuvat. Sijoitettujen lasten ja nuorten kokemaan turvattomuuteen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota, koska he ovat jo lähtökohdaisesti haavoittuvammassa asemassa kuin valtaosa alaikäisväestöstä (THL, 2017).

Niittyvaara (2018) tutki sijoitettujen nuorten perhe- ja kaverisuhteiden merkitystä ja suhteiden ylläpitoa sijoituksen aikana. Suhteet syntymäperheeseen ja muihin sukulaisiin korostuivat ja niitä pidettiin tärkeinä, kun taas sijoituksen ulkopuoliset kaverisuhteet helposti jäivät ja niitä ei pidetty merkityksellisenä. Laakso (2019, 76) toteaa, että huostassa olevan lapsen tai nuoren hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää, että hänellä on joku sijaishuoltopaikan ulkopuolinen luotettava aikuinen, johon turvautua ja uskoutua. Nuorten

kokemuksissa ja toiveissa on tulla kohdatuksi ja nähdyksi omana itsenään ja että häntä arvostetaan ihmisenä. Nuoret kokevat kohtaamisen osallisuutena, kun taas kohtaamattomuus sulkee nuoret ulos yhteisöstä ja omasta elämästään. (Hyvärinen & Pösö 2018, 181–182.)

3 KOKEMUSASIAANTUNTIJUUS JA VERTAISUUS

3.1 Kokemusasiiantuntijuuden määrittelyä

Ihmisen elämä koostuu erilaisista elämäntilanteista ja niihin liittyvistä kokemuksista. Kokemus on luonteeltaan yksilöllistä ja subjektiivista, mutta toisaalta ihmiset voivat kokea asioita samansuuntaisesti antaen samankaltaisille kokemuksille yhteisiä merkityksiä ja sisältöjä. Kokemus antaa tietoa siitä, mikä on auttanut itseä tai omaista tai mitkä tekijät ovat vaikuttaneet kuntoutumiseen tai selviytymiseen. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 107.)

Kokemusasiiantuntijalle ei ole olemassa yksiselitteistä määritelmää, vaan määritelmä muuttuu tilanteen ja roolin mukaan. Kokemusasiiantuntijoiden roolit, tehtävät ja vastuut voivat olla hyvin erilaisia eri toimijoilla. Myös heille tarjottu koulutus, sopimukset ja tehtävistä maksetut palkkiot vaihtelevat. Joidenkin määritelmien mukaan kokemusasiiantuntijana voi toimia vain koulutuksen käynyt, kun taas toisen määritelmän mukaan saman nimikkeen alla voi toimia kouluttautumaton, oman kokemustiedon pohjalta toimiva asiiantuntija. (Kostiainen ym. 2014, Sudenlehden & Uusitalon 2018, 107–108 mukaan.) Uusitalon mukaan kokemusasiiantuntijuudella tarkoitetaan sellaisten ihmisten taitoa, joilla on omakohtaista kokemusta tai läheisen kautta saatua kokemusta esimerkiksi jostakin sairaudesta, rajoitteesta tai sosiaalisesta ongelmasta (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 107). Kokemusasiiantuntijatoiminnassa korostuvat vapaaehtoistyön ja ammatillisen työn ai- nekset (Hietala & Rissanen 2015, 16). Ammatillainen saa kokemusasiiantuntijalta tietoa ja näkemystä, jota muutoin ei saisi. Kokemusasiiantuntija on henkilö, joka on vertaisten kanssa saman kokenut. Hän on oman kokemusalueensa asiiantuntija. Kokemusasi- antuntijuus koostuu kokemuksesta, tiedosta ja usein ohjaamiskoulutuksesta. Toimiminen kokemusasiiantuntijana edellyttää, että kykenee arvioimaan ja jäsentämään koke- maansa. Vertaisryhmään nähden hän on vertainen, mutta työntekijöihin nähden asian- tuntija. (Mikkonen & Saarinen 2018, 42.) Kokemusasiiantuntijatoiminnan lähtökohtana ja perustana on vapaaehtoisuus, mutta myös tehtävien vastikkeellisuus ja kannustavuus on tärkeää (Hietala & Rissanen 2015, 8). Meriluoto toteaa, että kokemusasiiantuntija- käsitteellä tarkoitetaan sosiaalialalla henkilöä, jolla on kokemusta tietystä sosiaalisesta

ongelmasta, ja joka on sen vuoksi kutsuttu toimimaan tämän ilmiön parissa työskentelevässä organisaatiossa. (Meriluoto 2018, 135).

Asiakas on oman elämänsä asiantuntija ja siksi oikeutettu osallistumaan omaa itseään koskevaan päätöksentekoon. Osallistumisella ei tarkoiteta vain asiakkaan voimaantumista suhteessa omaan elämäänsä ja elinpiiriinsä, vaan valtaantumista myös suhteessa palvelujärjestelmään. Asiakkaiden kehittyminen kokemusasiantuntijaksi edellyttää kokemuksen karttumista ja kokemustaidon laajentumista kohti yleisempää näkemystä asiakkaiden kokemuksista. Kokemusasiantuntijoiden osallistuminen organisaation toimintaan ei välttämättä ole yksinkertainen ja ongelmaton asia. Uusien toimintatapojen kehittäminen ja juurruttaminen on pitkä prosessi kaikille osapuolille. (Toikko 2011, 104–111.)

Lastensuojelun kokemusasiantuntijalla on kokemuksia lastensuojelun asiakkuudesta joko palvelujen käyttäjänä tai omaisena. Hänellä on tietoa siitä, miltä tuntuu olla lastensuojelun toimenpiteiden. (Hietala ym.2015, Voikukia 2016b; Sudenlehti & Uusitalo 2018, 111.) Oranen (2008) korostaa, että lastensuojelun asiakkailla on runsaasti kokemuksellista tietoa, jota ei voida asiantuntijatiedolla korvata. Mikko Hukkila ja Lauri Hakonen (2017) selvittivät tutkimuksessaan mitä mieltä lastensuojelun asiakkaana olevat nuoret ovat kokemusasiantuntijatoiminnasta ja sen käyttämisestä lastensuojelussa. He tutkivat myös millaisia ominaisuuksia kokemusasiantuntijalla olisi hyvä olla kohderyhmän mielestä. Tutkimus tehtiin Turussa Lausteen perhekuntoutuskeskuksen lyhyiden ja pitkäaikaisten sijoitusten osastoille kyselylomakkeiden avulla. Kyselyyn osallistui 13 nuorta. Tutkimuksessa selvisi, että nuorista kolme neljäsosaa oli kiinnostunut tapaamaan kokemusasiantuntijoita. Kokemusasiantuntija-nuoren antama opastus koettiin tarpeellisimmaksi itsenäistymisessä, laitoksessa elämisessä, arjen sujumisessa ja koulunkäynnissä. Nuoret toivoivat, että kokemusasiantuntija olisi itsenäisesti, omilla tuloillaan elävä, työtai opiskelupaikan saanut henkilö. Nuoret pitkäaikaisten sijoitusten yksiköistä kokivat tärkeänä, että kokemusasiantuntijalla olisi kokemusta päihteiden käytön vähentämisestä tai niiden käytöstä kokonaan luopumisesta. Nuoret lyhyiden sijoitusten yksiköistä pitivät tärkeänä, että kokemusasiantuntijalla olisi kokemusta rikoksiin syyllistymisestä. Useimmat nuoret pitivät mahdollisena, että voisivat itse toimia kokemusasiantuntijoina tulevaisuudessa. (Hakonen & Hukkila 2017, 62–63.) Kompan ja Kupiaisen (2017) tutkimuksessa aikuiset päihdepalvelun asiakkaat kokivat myös tärkeänä, että kokemusasiantuntija on

käynyt läpi ja selviytynyt elämän haasteista, jolloin kokemusasiantuntijan kokemuksia voi peilata omiin kokemuksiin. He pitivät tärkeänä saada kokemusasiantuntijalta kokemuksen kautta kertyneitä keinoja, jotka voisivat auttaa omassa tilanteessa.

3.2 Vertaisuus osana kokemusasiantuntijatoimintaa

Kokemusasiantuntijuutta käytetään usein yleisnimityksenä kokemusasiantuntijoiden toiminnasta sekä erilaisista vertaistuen ja vertaistoiminnan muodoista. Kokemusasiantuntijuudessa korostuu kokemusten jakaminen sekä vertaistuki. (Hietala & Rissanen 2015, 16,19). Vertaistoiminta ja vertaistuki ovat tukea ihmiseltä ihmiselle tasa-arvoisessa vuorovaikutustilanteessa. Vertainen on henkilö, joka haluaa kuunnella muita ja jakaa omia kokemuksiaan itsensä ja toisten hyväksi. Vertaistoiminnassa osallistujia yhdistää samankaltainen elämäntilanne, elämänvaihe tai elämäkokemukset. Vertaisuudessa on tärkeää, että kokemus omasta tilanteesta vastaa toisten kokemusta samankaltaisesta tilanteesta. Vertaistoiminnassa keskeistä on siis vastavuoroisuus, tasavertaisuus, toisen ihmisen kunnioittaminen ja luottamus. Vertaistoiminnan tavoitteena on usein elämäntilanteen selvittäminen ja omien voimavarojen ja omatoimisuuden edistäminen. Vertaisuudella ja vertaistoiminnalla tarkoitetaan vertaistuen lisäksi kaikkea vertaisten välillä tapahtuvaa toimintaa. (Mikkonen & Saarinen 2018, 20–23.)

Kuten usein esitetään, vertaistuki ei ole vapaaehtoistoimintaa, vaan omaehtoista, keskinäistä toimintaa. Vertaiset ovat keskenään samalla tasolla ja vertainen kulkee rinnalla juuri sen verran kuin on tarpeen. Vertaiset kertovat kokemuksistaan sen, minkä katsovat tarpeelliseksi. Kuulija ottaa kertomuksesta sen, mikä häntä koskettaa tai, minkä pystyy käsittelemään. Hän voi samaistua toisen kokemukseen kuin se olisi hänen oma kokemuksensa ja kertoa puolestaan omista kokemuksistaan sen mitä haluaa. Vertaistoiminnan universaalius sisältää ajatuksen siitä, ettei kukaan ole yksin haasteidensa kanssa. (Mikkonen & Saarinen 2018, 22.) Kompan ja Kupiaisen (2017) tutkimuksessa aikuiset päihdepalvelun asiakkaat mainitsivat merkittävämmäksi asiaksi kokemusasiantuntijoiden vertaisuuden ja heiltä saadun vertaistuen. Asiakkaiden ja kokemusasiantuntijoiden mielestä kokemukseen vertaisuudesta vaikutti kokemusten samankaltaisuus. Asiakkaat kokivat, että kokemusasiantuntijalle on helpompi puhua omista asioista ja arjen haasteista kuin työntekijälle, sillä kokemusasiantuntijalla on samankaltaisia kokemuksia.

Kokemusasiantuntijuuden ja vertaisuuden yhteydessä käytetään myös mentoroinnin määritelmää. Mentorointi voidaan nähdä ohjaamisen sekä kehittävän vuorovaikutuksen muotona, jossa ohjaajan ja ohjattavan suhde on ennen kaikkea tasavertainen. Mentoroinnin tavoitteena on muun muassa edistää ja tukea mentoroivan henkilökohtaista tai ammatillista kasvua sekä siirtää kokemuseräistä tietoa vanhemmalta asiantuntijalta nuoremmalle. (Abramova 2007, 6.) Selkeyden vuoksi tutkimuksessa käytetään kokemusasiantuntijan ja vertaisen määrittelyjä, vaikka Veturointi-toiminnassa kokemusasiantuntijasta käytetään myös nimitystä mentori.

3.3 Kokemustiedon merkitys sosiaalialalla

Sosiaali- ja terveydenhuoltoala, kuten muutkin julkiset palvelut, on suurelta osin muodostunut ammatillisten asiantuntijoiden ympärille ja heidän työhönsä perustuviksi. (Puustinen 2001, Sudenlehti & Uusitalo 2018, 108 mukaan.) Asiantuntijaperustaiselle työskentelylle on ollut tyypillistä korkea tietämisen ja taitamisen kulttuuri, johon muodollinen koulutus on tuottanut kelpoisuuden ja pätevyyden. Siihen on kuulunut ajatus, että vain ammatillisen auttajajan korkea tietämisen taso kykenee ratkaisemaan palveluja käyttävien ihmisten ongelmat. On ajateltu, että hyvän hoidon tai palvelun tavoitteet ovat saavutettavissa vain tutkitun ja rationaalisen tiedon avulla ja sitä lisää hankkimalla. Palvelujärjestelmämme ei ole käytännön toimintavaroiltaan ollut kovin dialoginen ja vasta viime vuosina kokemus- ja käyttäjänäkökulma ovat ottaneet siinä vahvempaa sijaa. Palveluissa ollaan siirtymässä tietämisen asiantuntijuudesta neuvottelevaan ja dialogiseen asiantuntijuuteen (Engeström ym. 1995, Seikkula ja Arnkill 2005, Sudenlehden ja Uusitalon 2018, 108–109 mukaan). Tällainen asiantuntijuus on luonteeltaan dynaamista, reflektiivista ja jaettua asiantuntijuutta, johon voi sisältyä myös asiakkaan kokemusasiantuntijuutta (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 109).

Kokemusasiantuntijat tuottavat tietoa ja osallistuvat palveluiden suunnitteluun, toteutukseen ja kehittämiseen. Kokemusasiantuntijana asiakas ei edusta vain omaa henkilökohtaista asiaansa, vaan kollektiivista asiakaskuntaa. Ammatillisen tiedon rinnalla kokemustieto on keskeinen palvelujärjestelmää kehittävä elementti. (Toikko 2011, 103–113).

Sudenlehti & Uusitalo (2018) toteavat, että kokemusasiantuntijuus voi parhaimmillaan antaa keinon parantaa palvelujen laatua, tarkoituksenmukaisuutta ja paljastaa palveluprosessien heikkouksia ja pullonkauloja. (Sudenlehti & Uusitalo 2018, 110.) Riitta Juvansuu (2013) selvitti tutkimuksessaan nuorten kokemuksia siitä, ovatko perhehoidon palvelut ja toimintakäytännöt tukeneet heidän osallisuuttaan koulutus- ja työelämään. Tutkimuksen kohderyhmänä oli Oulun kaupungin perhehoidon 20-vuotiaita jälkihuollossa olevia nuoria. Nuoret nostivat isoimmaksi tukea antaneeksi asiaksi hyvän suhteen omaan sosiaalityöntekijään, seuraavaksi tulivat hyvä suhde sijaisvanhempiin, syntymäperheeseen, tukiperheeseen ja tukihenkilöön. Tutkimuksen tulosten perusteella perhehoidon palveluita ja toimintakäytäntöjä tarkistettiin ja kehitettiin Oulussa eli nuoret kokemusasiantuntijat pääsivät vaikuttamaan palveluiden kehittämiseen.

Terveys- ja hyvinvoinninlaitoksen toteuttaman verkkokyselyn kokemusasiantuntijatoiminnasta syksyllä 2013 Kaste-ohjelman (sosiaali- ja terveydenhuollon kansallinen kehittämisohjelma) puitteissa todetaan kokemusasiantuntijatoiminta tärkeäksi, ammattilaisten tietoa täydentäväksi toiminnaksi. Hietala ja Rissanen (2015) toteavat kokemusasiantuntijoiden tiedon täydentävän palvelujärjestelmän, asiantuntijoiden ja ammattiauttajien osaamista. Raportista selviää myös, että Sosiaali- ja terveysministeriön (2009) mukaan kokemusasiantuntija- ja vertaistoiminnan välinen ero on kohderyhmässä. Kokemusasiantuntijat toimivat oman viiteryhmänsä ulkopuolella sosiaali- ja terveydenhuoltojärjestelmässä, oppilaitoksissa ja ammattilaisten rinnalla, kun taas vertaiset toimivat omassa viiteryhmissään, toisten kuntoutujien kanssa (Hietala & Rissanen 2015, 29; Mikkonen & Saarinen 2018, 29).

3.4 Kokemusasiantuntijuus Veturointi-toiminnassa

Veturointi-toiminnassa lastensuojelun nuoret aikuiset kokemusasiantuntijat toimivat lastensuojelun piiriin tällä hetkellä kuuluvien nuorten ja perheiden ja muiden lähiverkostojen tukena elämän muutosvaiheissa. Veturointi-toimintaan osallistuva nuori saa ammatillisen tuen rinnalle kokemusasiantuntijan eli veturin tukea, kannustusta ja rohkaisua yksilöllisesti esimerkiksi arjen asioihin, vapaa-aikaan, tulevaisuuden pohdintoihin tai muihin hänelle tärkeisiin asioihin. Yksilötoiminnan lisäksi Veturointi-toiminnassa kehitetään ja järjestetään nuorten ryhmätoimintaa, jossa mukavan yhdessäolon ja tekemisen lisäksi nuoret saavat toisiltaan vertaistukea sekä tietoa heitä kiinnostavista aiheista. Toiminta

koostuu myös erilaisista tapahtumista, koulutuksista ja valmennuksista sekä monitasoisesta vaikuttamistyöstä. Kaikki toiminta suunnitellaan ja toteutetaan yhdessä kokemusasiantuntijoiden ja toimintaan osallistuvien nuorten kanssa. Veturointi-toiminnan kehittäminen on saanut alkunsa Oulun seudulla vuosina 2015–2017 toteutetussa Veturointi-hankkeessa. Kehittämistyötä on jatkettu sekä jatketaan Oulun/Pohjois-Pohjanmaan sekä Turun/Varsinais-Suomen alueilla osana STEA:n Kaikille eväät elämään -avustusohjelmaa vuosina 2017–2020. Toimintaa toteuttaa Auta Lasta ry yhteistyössä alueellisten ja valtakunnallisten kumppanien kanssa, joita ovat muun muassa Oulun kaupunki, Oulun seudun perhehoitajat ry, Osna ry, Pesäpuu ry, Nuorten ystävät, Turun jälkihuolto, Turun kaupungin sosiaalitoimi, Varsinais-Suomen lastensuojelujärjestöt, Ehjä ry, SOS-lapsikylä ja SILAVA ry. Muita keskeisiä yhteistyötahoja ovat: NMKY, lastenkodit ja muut sijaishuoltopaikat ja Turun seudun lähikunnat. Oulun Veturointi-toiminnassa toimii projektipäällikkö, Turussa projektisuunnittelija ja kummassakin kaksi palkattua kokemusohjaajaa sekä tuntityöläisinä toimivat kokemusasiantuntijat. Projektipäällikkö/projektisuunnittelija ja kokemusohjaajat kouluttavat kokemusasiantuntijat tehtävänsä. (Auta Lasta ry 2019.)

Veturointi-toiminnan kehittäminen perustuu kokemusasiantuntijoiden ja lastensuojelun ammattilaisten yhteiseen näkemykseen siitä, että sijaishuollon piiristä itsenäistyminen ja aikuistuminen on erityisen haastava elämäntilanne. Silloin nuori hyötyisi kokemukseen perustuvasta tuesta ammatillisen tuen rinnalla. Myöhemmin toiminnan aikana on havaittu, että veturin tuesta on hyötyä myös monessa muussa elämän muutostilanteessa kuten esimerkiksi sijoituksen alussa ja sijoitetun nuoren tullessa vanhemmaksi. Veturointi-toiminnan ideaa ja toimintatapojen perustaa kehitettiin Oulun ammattikorkeakoulussa toteutetussa opinnäytetyössä yhdessä kokemusasiantuntijoiden ja ammattilaisten kanssa. (ks. Veturointi - Vertaistukeen ja osallisuuteen perustuva toimintamalli lastensuojelun jälkihuoltoon. Tekijät: Tiira Leena, Huhtamäki Maria, Äijälä Sanna, OAMK 2014). (Innokylä 2018.)

Veturointi-toiminnassa on kehitetty uudenlaista kokemusasiantuntijuuden, vertaistuen ja mentoroinnin yhdistävää toimintaa, joka vahvistaa sekä veturina toimivan että toimintaan osallistuvan nuoren osallisuutta ja hyvinvointia. Veturointi-toiminta on nuorille vapaaehtoista toimintaa, joka kulkee lakisääteisten palvelujen rinnalla parhaimmillaan täydentäen

ja tukien niitä. Veturointi-toiminta edistää kokemusasiantuntijoiden ja nuorten parissa työskentelevien ammattilaisten yhteistyötä sekä vahvistaa nuorten, ammattilaisten ja kokemusasiantuntijoiden keskinäistä ymmärrystä. (Innokylä 2018.)

Veturointi-toimintaa kehitetään jatkuvasti kerättävän seuranta- ja arviointitiedon pohjalta yhdessä veturien ja toimintaan osallistuvien nuorten kanssa. Veturointi-toiminnasta kerätään systemaattisesti seuranta- ja arviointitietoa hankkeen alussa laaditun seuranta- ja arviointisuunnitelman mukaisesti. Palautetta ja kokemuksia on kerätty niin toimintaan osallistuvilta nuorilta, hankkeen työntekijöiltä ja vetureilta sekä hankkeen yhteistyökumppaneilta ja sidosryhmiltä. Kaiken kaikkiaan kerätyn seuranta- ja arviointitiedon perusteella voidaan todeta, että toimintaan osallistuvat nuoret ovat saaneet tukea, kannustusta, tekemistä ja tietoa itselleen tärkeisiin ja omaa toimintakykyä tukeviin asioihin. Tätä kautta nuoren elämän ja arjen hallinta vahvistuu, sosiaaliset verkostot laajenevat, omat voimavarat vahvistuvat ja tulevat käyttöön, jolloin toiminta tukee nuorten hyvinvointia ja sosiaalista osallisuutta. Toimintaan osallistuneet nuoret kokevat saaneensa tukea ja apua itselleen tärkeisiin asioihin, ajatusten vaihtoa ja keskustelua. Nuoret kertoivat myös saaneensa rohkaisua ja kannustusta sekä kokemusten jakamista ja kuuntelua. Nuoret ovat kokeneet myös saaneensa uusia ihmissuhteita ja kavereita, tekemistä, harrastuksen sekä tietoa omaan elämäntilanteeseen liittyvistä asioista. Myös itseluottamusta ja hyvää oloa sekä hyvinvointia koettiin nuorten keskuudessa. (Innokylä 2019.)

Parhaiksi asioiksi Veturointi-toiminnassa nuoret mainitsivat palautteessaan monenlaiset käytännön tekemiset ja yhdessä harrastamisen. Konkreettisen tekemisen rinnalle Veturointi-toiminnan parhaiksi puoliksi nuoret nostavat keskustelun ja tuen, jota ovat veturiltaan saaneet sekä sen, että veturi oikeasti ymmärtää oman kokemuksen kautta nuoren elämää. Joustavuus aikatauluissa ja tekemisen monipuolisuus mainitaan myös palautteissa. Suurin osa palautetta antaneista nuorista kokee hyötyneensä Veturointi-toiminnasta paljon tai jonkin verran. Nuorten kokemusasiantuntijoiden osallisuus ja toimijuus lastensuojelun toiminnassa ja kehittämisessä on Veturointi-toiminnan myötä vahvistunut. Kokemusasiantuntijanuoret ovat saaneet työmahdollisuuksia ja kokemukset ja osaaminen ovat tulleet käyttöön. (Innokylä 2018.) Toiminnan jatkuvuuden ja kehittämisen kannalta on oleellista tietää, millaisia kokemuksia nuorilla on toiminnasta. Veturointi-toiminnassa oleellista on aito osallisuus ja myös siksi nuorten kokemusten

kuuleminen on tärkeää, jotta toimintaa voidaan suunnitella ja kehittää tähän suuntaan. Toimeksiantajamme Auta Lasta ry antaa Veturointi-toiminnasta väliraportin rahoittajalleen STEA:lle helmikuussa 2020 ja tutkimuksen tulokset tulevat olemaan osa väliraporttia.

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

4.1 Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset

Tutkimuksen tavoitteena on kartoittaa haastattelujen avulla Veturointi-toiminnassa olevien nuorten kokemuksia ja mielipiteitä toiminnasta. Tärkeimmät tutkittavat kysymykset ovat:

1. Millaisia kokemuksia toimintaan osallistuvilla nuorilla on Veturointi-toiminnasta?
2. Kokevatko nuoret saaneensa hyötyä kokemusasiantuntijan tuesta?

Olemme kiinnostuneita siitä, millaisia merkityksiä nuoret kokevat Veturointi-toiminnalla olevan elämän ja arjen hallintaan, hyvinvointiin, sosiaalisiin verkostoihin, voimavaroihin ja vertaistukeen.

4.2 Tutkimusmenetelmät

Tutkimus on monimenetelmällinen tutkimus, sillä aineistonkeruumenetelmänä käytettiin kvalitatiivista puolistrukturoitua teemahaastattelua ja sen tukena 3X10D-itsearviointimittaria (liite 1). Monimenetelmällisellä tutkimuksella tarkoitetaan tutkimusta, jossa yhdistetään eri tyyppisiä aineistoja ja tiedonkeruumenetelmiä (Seppänen-Järvelä ym. 2019). Tutkimuksessa monimenetelmällisyys toteutuu kahta aineistonkeruutapaa ja kahta analyysitapaa soveltamalla. Pääasiallinen tutkimussuunta on kvalitatiivinen eli laadullinen, jossa lähtökohtana on merkitysten ja ilmiöiden ymmärtäminen. Laadullisella tutkimusmenetelmällä tehdyssä tutkimuksessa tarkastellaan merkitysten maailmaa – kuten oman elämän kulkua tai omaan elämään pidemmälle jaksolle sijoittuvaa asiaa - jossa tavoitteena ovat ihmisen omat kuvaukset kokemastaan todellisuudesta (Vilka 2005, 97). Laadullisessa tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita asioista, joita ei voi määrällisesti mitata tai yleistää. Vilkan (2005, 98) mukaan, laadullisen tutkimuksen erityispiirteenä ei ole totuuden löytäminen tutkittavasta asiasta. Kyse on todellisen elämän kuvaamisesta, jossa tutkittavien näkökulmat ja äänet pääsevät esille. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009,

161–164; Kananen 2014, 16.) Laadullisen tutkimuksen lisäksi tutkimuksessa hyödynnettiin myös kvantitatiivista tutkimusotetta. Ronkaisen ym. (2011, 83) mukaan kvantitatiivisessa tutkimuksessa hyödynnetään määriä, muutoksia ja eroja, joiden avulla kuvataan ja tulkitaan tutkittavaa ilmiötä ja siinä havaittuja yhteyksiä sekä vaikutussuhteita. On kuitenkin syytä huomioida, että tässä tutkimuksessa kvantitatiivisen tutkimuksen tarkoitus on täydentää kvalitatiivisella tutkimuksella saatua tietoa. Samoin aineiston koko on kvantitatiivisen tutkimuksen tarpeisiin hyvin pieni (n=9).

3X10D-Itsearviointimittaria hyödynnettiin sekä itsenäisenä aineistonkeruumenetelmänä, että pohjana teemahaastattelurungolle. Kainulaisen ja Juutisen (2017) mukaan mittari on saanut alkunsa tarpeesta tuoda nuoren näkökulma palveluiden asiakaslähtöiseen kehittämiseen. 3X10D-itsearviointimittari perustuu nuoren omaan arvioon elämästään. Työvälineen avulla pystytään tunnistamaan nuoren elämäntilanne ja tyytyväisyys siihen (Kainulainen & Juutinen 2017.) Toinen ja ensisijaisin aineistonkeruumenetelmä tutkimuksessa on teemahaastattelu. Hirsjärven ja Hurmeen (2004) mukaan teemahaastattelu on puolistrukturoitu menetelmä, jossa haastattelun aiheet eli teema-alueet ovat kaikille samat, mutta kysymysten tarkka muoto ja järjestys vaihtelee. Teemahaastattelussa ihmisten tulkinnat asioista ja heidän asioille antamansa merkitykset ovat keskeisiä, samoin kuin se, että ne syntyvät vuoropuhelussa. (Hirsjärvi & Hurme 2004, 48.) Haastattelut suoritettiin yksilöhaastatteluna, koska uskottiin, että haastatteluissa nousee esille arkaluonteisia ja henkilökohtaisia asioita. Yksilöhaastattelu soveltuu henkilön omakohtaisten kokemusten tutkimiseen (Vilkkä 2005, 101). Yleisesti haastattelun etuna on joustavuuden lisäksi myös se, että haastattelijalla on mahdollisuus toistaa kysymys tai oikaista väärinkäsityksiä. Lisäksi haastattelija voi selventää ilmaustensa sanamuotoja sekä käydä keskustelua tiedonantajan kanssa. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 73.)

4.3 Aineiston hankinta

Aineiston keruu ajoitettiin syyskuun alkupuolelle sekä Oulussa että Turussa. Nuoret valikoituivat haastatteluun toimeksiantajan puolesta. Oulussa haastateltiin viittä nuorta, koska yhden nuoren osallistuminen peruuntui. Turussa haastateltiin kaikkiaan neljää nuorta. Haastatteluihin osallistui yhteensä yhdeksän nuorta, jotka olivat aineistonkeruun aikana 16–21-vuotiaita. Haastatteluja varten pyydettiin nuorilta ja heidän huoltajiltaan kirjallinen haastattelusuostumus. Haastattelusuostumuksessa kerrottiin

salassapitovelvollisuudesta, haastattelun nauhoittamisesta ja nauhoitetun aineiston käyttötarkoituksesta sekä tietojen tallentamisesta (Liite 3).

Aineiston keruussa hyödynnettiin 3X10D-itsearviointimittaria. 3X10D-itsearviointimittarissa on kyse ihmisen toimintakyvyn arvioimisesta ja se koostuu kokonaisuudessaan kymmenestä elämänalueesta. Mittarissa arvioitavat elämänalueet ovat terveydentila, itsetunto, kyky voittaa elämässä eteen tulevia vaikeuksia, ystävyyssuhteet, perhesuhteet, pärjääminen, taloudellinen tilanne, asuminen, elämä kokonaisuutena ja vahvuudet. Vastaaajan tehtävänä on arvioida elämänalueita numeroarviolla 0–10. Kainulaisen ja Juutisen (2017) mukaan mittarilla voidaan arvioida eri-ikäisten lasten ja perheiden arkea ja työkalun yksi vahvuus on sen osallistavuus. Keskeistä ei ole mittaaminen ja pisteiden antaminen, vaan nuoren tai perheen toimintakyvyn arvioiminen ja tukeminen käytännöllisen työkalun avulla. Mittarin käyttö voi helpottaa arkojenkin asioiden puheeksi ottoa ja työkalu haastaa asiakasta pohtimaan omaa elämäänsä ja muutostarpeita. 3X10D-mittaria on kehitelty yhdessä Kuopion Diakonia-ammattikorkeakoulun, sosiaali- ja terveysalan työntekijöiden sekä nuorten kanssa. Sosiaaliolla ei ole ollut mittaamisen perinnettä, toisin kuin lääke- ja terveystieteessä, joissa erilaisten toimintakykymittareiden käyttäminen on ollut yleistä. (Kainulainen & Juutinen 2017.)

Alkuperäisessä 3x10D-itsearviointimittarissa arvioidaan kymmentä elämänaluetta tärkeyden, tyytyväisyyden ja tulevaisuuden näkökulmasta (Kainulainen & Juutinen 2017). Tutkimusta varten alkuperäiseen itsearviointimittariin tehtiin muutoksia, sillä tutkimuksessa keskityttiin tyytyväisyyden arviointiin. Tutkimuksessa haluttiin arvioida nuorten tyytyväisyyttä elämänalueisiin ennen Veturointi-toimintaa ja tällä hetkellä, jotta saataisiin selville, oliko tyytyväisyydessä tapahtunut muutosta. Käytettyyn itsearviointimittariin lisättiin kaksi kohtaa: yksilön kyky vaikuttaa omiin asioihin ja kokemus vertaistuesta. Kyky vaikuttaa omiin asioihin kysyttiin, koska ajateltiin sen antavan vastauksia elämän- ja arjenhallintaan. Kyetäkseen suunnittelemaan omaa tulevaisuuttaan ja ohjatakseen omaa elämäänsä, nuorella tulee olla uskoa siihen, että hän voi hallita elämäänsä (Nurmi ym. 2014, 152–153). Vertaistuen merkitystä kysyttiin, sillä kokemus lastensuojelun asiakkuudesta yhdistää nuoria ja kokemusasiantuntijoita, ja siitä syystä vertaistuen ajatellaan olevan olennainen osa Veturointi-toimintaa. Itsearviointimittarin käytöstä ja

muutosten tekemisestä tiedusteltiin yhdeltä työväliseen kehittäjältä Sakari Kainulaiselta. Itsearviointimittari sallittiin tutkimuksen käyttöön ja mittariin saatiin tehdä tarvittavat muutokset.

Itsearviointimittarin avulla saatiin selville nuoren oma arvio tyytyväisyydestään eri elämäntilanteisiin ennen Veturointi-toimintaa ja tällä hetkellä. Mittarin avulla haluttiin myös selvittää nuoren omaa arviota Veturointi-toiminnasta ja miten Veturointi-toiminta näkyy elämässä eri elämäntilanteiden näkökulmasta. Itsearviointimittari lähetettiin nuorille sähköisesti, joka oli tarkoitus tulostaa ja täyttää itsenäisesti ennen haastatteluun tuloa. Osalla nuorista ei ollut mahdollisuutta tulostaa itsearviointilomaketta, joten lomake täytettiin haastattelutilanteessa yhdessä haastattelijan kanssa haastattelukysymysten ohessa. Yhden nuoren haastattelu toteutettiin puhelinhaastatteluna ja myös hänen kohdallaan lomake täytettiin yhdessä haastattelijan kanssa.

Haastattelutilanteet suoritettiin kolmen haastattelijan voimin, jossa vuorotellen yksi haastatteli nuorta ja kävi läpi itsearviointilomaketta, toinen kirjasi haastattelun pääkohdat koneelle sekä kolmas kirjasi käsin samalla hallinnoiden nauhureita. Kahdella nauhurilla haluttiin varmistaa nauhoituksen onnistuminen. Haastattelun nauhoituksella haluttiin antaa haastattelijalle ja haastateltavalle aito vuorovaikutussuhde, sillä kuten Kananen (2014, 85) toteaa, muistiinpanojen kirjoittaminen rikkoo vuorovaikutuksen. Ronkaisen ym. (2011, 119) ja Kanasen (2014, 102) mukaan litteroinnin tarkkuudeksi riittää pelkkä puhuttu aines unohtaen muut vuorovaikutuksen piirteet, kuten naurahdukset, yskähdykset, emootiot, tauot ja niin edelleen. Puheensisältö on sen esittämistapaa tärkeämpää, eikä litterointiin ole tarkkaa ohjetta. (Ronkainen ym. 2011, 119; Kananen 2015, 102.) Pelkän puhutun sisällön litterointi riittää, kun tutkimuksen analyysi toimii esimerkiksi sisältöjä teemoittelemalla. Kun ryhdytään hyvin tarkkaan vuorovaikutusten piirteitä sisältävään litterointiin, se helposti siirtyy vuorovaikutuksen tutkimukseen (Ronkainen ym. 2011, 119). Litterointivaiheessa puheesta karsittiin ylimääräiset vuorovaikutuksen piirteet. Kahdella kirjauksella haluttiin nopeuttaa muun muassa aineiston litterointia ja analyysia.

4.4 Aineiston analyysi

Aineiston analyysin ensimmäisenä vaiheena muunnettiin äänitetyt haastattelut kirjalliseen muotoon. Valmista tekstiä kertyi yhteensä 52 sivua fontilla 12 ja rivivälillä 1,5. Aineiston litteroinnin tarkkuudesta ei ole yksiselitteistä ohjetta vaan litterointi voidaan tehdä eri tarkkuudella (Kananen 2014, 102). Analyysimenetelmäksi valittiin sisällönanalyysi. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2013, 108) toteavat sisällönanalyysin avulla pyrittiin saamaan tiivistetty ja selkeä kuvaus tutkittavasta ilmiöstä kadottamatta aineiston sisältämää informaatiota. Aineiston laadullinen käsittely perustuu loogiseen päättelyyn ja tulkintaan, jossa aineisto aluksi hajotetaan osiin, käsitteellistetään ja kootaan uudestaan uudella tavalla loogiseksi kokonaisuudeksi. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108). Analysoinnissa lähdettiin liikkeelle Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärisen (2010, 12) analyysin vaiheiden mallin mukaisesti. Aineistoon tutustuttiin ensin kuunnellen nauhoituksia ja lukien litteroitua tekstiä. Aineistoa ei voi analysoida lukematta sitä ensin Hirsjärvi & Hurme 2004, 143). Tutustumisen jälkeen tekstiä käytiin läpi järjestelmällisesti läpi hyödyntäen Microsoft Wordin ominaisuuksia. Wordin värityökalua käyttäen tekstiin tehtiin huomioita ja järjestettiin kolmen eri kategorian mukaan; Veturointi-toimintaan suoraan yhdistettävät vastaukset, ei suoranaisesti yhteyttä Veturointi-toimintaan ja ei yhteyttä lainkaan Veturointi-toimintaan. Niin sanotusti teksti yksinkertaistettiin ja tiivistettiin, jotta löydettäisiin aineiston oleellinen asia. (Kananen 2014, 103–104.) Jokainen Veturointi-toimintaan liittyvä tekstikatkelma koodattiin yläkäsitteellä, joita olivat esimerkiksi Veturointi-toiminnan vaikutus mielenterveyteen ja Veturointi-toiminnan vaikutus fyysiseen terveyteen. Näitä koodauksia kutsumme termillä alateemat. Näiden alateemojen pohjalta muodostettiin kuusi yläteemaa. Yläteemoja olivat elämänhallinta ja arjenhallinta, voimavarat, hyvinvointi, sosiaaliset suhteet ja vertaistuki, ja niiden alle luokiteltiin vastaukset, jotka yhdistyivät suoraan Veturointi-toimintaan. Analysoinnin eri vaiheet eivät etene vaihe vaiheelta vaan käytännössä limittyvät tiiviisti toisiinsa ja tapahtuvat osittain päällekkäin (Ruusuvuori ym. 2010, 12). Analyysia tehdessä jouduttiin esimerkiksi muuttamaan jo aiemmin muodostettujen yläteemojen koodauksia.

3X10D- mittariin liittyvä aineiston analyysi tehtiin kvantifioimalla. Jokaisesta hyvinvoinnin osa-alueesta laskettiin nuorten vastausten keskiarvo ja mediaani. Nämä keskiluvut valittiin selkeyttämään tuloksia, koska mittarin muuttuja on järjestysasteikollinen ja kumpikin sopii kyseisen muuttujan käyttöön (KvantiMOTV 2019). Keskiarvo saatiin laskemalla

haastateltavien vastaukset yhteen, kunkin aihealueen kohdalla ja jakamalla tulos vastaajien lukumäärällä. Mediaani on tuloksissa paljon käytetty keskiluku, joka ilmoittaa suuruusjärjestykseen lajiteltujen vastausten keskimmäisen arvon. (Tilastokeskus 2019.)

4.5 Tutkimuseettiset valinnat ja tutkimuksen luotettavuus

Sosiaalialan tutkimuksissa tutkimuseettiikka on erityisen tärkeää. Tutkimuseettisiä valintoja tehdään tutkimusaiheen suunnittelusta tulosten raportointiin (Hämäläinen, Pirska-
nen & Rautio 2014). Tutkimuksessa haluttiin varmistaa, että jokaisella tutkimukseen osallistuvalla olisi riittävät tiedot tutkimukseen osallistumisesta. Haastateltaville nuorille ja heidän huoltajilleen lähetettiin haastattelusuostumus, jossa oli tiedot haastatteli-
joista, tutkimuksen tarkoituksesta ja haastattelumateriaalin käytöstä (Liite 3). Ronkainen ym.
(2011, 126) toteavat, että tutkittavien tulee olla tietoisia ainakin jollakin tarkkuudella, mitä
tutkitaan sekä tietoisia tutkimukseen osallistumisestaan. Myös aineiston keräämisellä ei
saa aiheuttaa vahinkoa tai haittaa tutkittaville ja tutkimukseen osallistumisen tulee olla
vapaaehtoista. Haastateltaville tehtiinkin haastattelun alussa selväksi, kuten Kuulakin
(2006, 87) toteaa, että jokainen tutkittava voi perua osallistumisensa koska tahansa il-
man syytä.

Sovellettu itsearviointimittari annettiin nuorille haastateltaville etukäteen täytettäväksi,
jotta he voivat valmistautua haastatteluun ja pohtia rauhassa vastauksia sekä nähdä mitä
haastattelussa tullaan käymään läpi. Näin haluttiin minimoida haastateltavien jättäyty-
minen pois haastatteluista sekä keskeyttämisen mahdollisuus. Mäkinen (2006) mainitsee,
että haastateltavat useimmiten keskeyttävät haastattelun muun muassa arkaluonteisten,
liian tunkeilevien tai liian henkilökohtaisten kysymysten vuoksi. Alasuutari (2005) taas
toteaa, että riittävä tieto tutkimuksesta ja haastattelusta on varsinkin alaikäiselle tärkeää,
sillä heillä on omat odotukset haastattelutilanteesta sekä siitä mitä haastattelusta seuraa.

Haastatteluihin valmistautuessa pohdittiin, miten haastattelutilanne mahdollisesti tulisi
menemään, mitä vastauksia tulisi ja olisivatko kysymykset sellaisia, joihin nuoret osaisi-
vat vastata. Kaikkeen ei kuitenkaan osattu ja voitu varautua, kun keskityttiin

haastattelijan rooliin. Vastaan tuli tilanteita, joissa haastateltava kertoi jotain negatiivista tai ettei ole tyytyväinen mihinkään elämänalueeseensa, jolloin ei oikein tiennyt, miten olisi hyvä reagoida. Toisaalta keskityttiin haastattelijan rooliin ja vietiin haastattelua eteenpäin, ja toisaalta reagoitiin kuuntelijana kokemuksiin empaattisesti ja otettiin vastaan haastattelijan kertomusta. Jälkeenpäin mietittynä haastattelijoiden reagoinnit tuntuivat sopivilta; riitti, että otettiin asian vastaan, kuunneltiin ja todettiin lyhyesti, mutta myötätuntoisesti tilanne sellaisena kuin se on. Mäkinen (2006, 95) toteaa, että haastatteliija joutuu usein tilanteisiin, joissa haastateltava paljastaa arkaluonteisiakin asioita. Tilanteisiin ei aina löydy yksiselitteisiä ratkaisuja, sillä eettiset valinnat tai ongelmat ovat monisyisiä. Myös haastattelutilannetta pohdittiin tarkoin, sillä haastatteliija ja haastateltava edustavat usein erilaisia sosiaalisia maailmoja, jotka kohtaavat haastattelutilanteessa (Ruusuvoori & Tiittula 2005, 36). Tästäkin syystä haastattelutilanteen istumapaikat suunniteltiin niin, että haastateltava ei koe oloaan uhatuksi vaan ilmapiiri on tasavertainen, rento, avoin ja keskustelunomainen.

Tutkimusaineiston käsittelyssä lähtökohtana on aina aineiston luottamuksellisuus. Luottamuksellisuutta noudatettiin niin, että tutkittaville antamamme lupaukset aineiston käytöstä toteutettiin ja esimerkiksi litteroitu materiaali säilytettiin tutkimuksen kolmen tekijän tietokoneilla. (Mäkinen 2006, 148.) Materiaalit ja tekstit säilytettiin jokaisen tutkijan pilvipalvelussa ammattikorkeakoulun vahvan tunnistautumisen salasanan takana. Litteroidusta materiaalista tehdyt muistiinpanot ja keskeisimmät suorat lainaukset tullaan luovuttamaan Veturointi-toiminnan käyttöön. Myös tästä materiaalista kaikki tunnistetiedot on poistettu. Kaikki nauhoitettu ja litteroitu materiaali hävitetään tutkimuksen valmistuttua.

Analysointia tehdessä pohdittiin, oliko esimerkiksi ennalta täytetty itsearviointimittari ohjannut nuorten vastauksia tiettyyn suuntaan. Itsearviointimittari sisälsi tyytyväisyyden vertailun ennen Veturointi-toimintaa ja tällä hetkellä. Koska nuoret tiesivät, että tutkimuksen tarkoituksena on selvittää heidän kokemuksiaan Veturointi-toiminnasta, heille saattoi tulla ennakkokäsitys, jonka mukaan oletetaan tyytyväisyyden lisääntyneen. Tämä saattoi ohjata heidän vastauksiaan tiettyyn suuntaan. Haastateltavat saattoivat myös toivoa, että heidän vastauksistaan olisi hyötyä tutkimukselle ja Veturointi-toiminnalle, jolloin hyödyt voitiin arvioida liiallisiksi. Haastateltaville saattoi myös olla haastavaa arvioida, mitkä

positiiviset hyödyt johtuivat mistäkin asioista. Haastatteluun saattoi valikoitua nuoria, jotka voivat tutkimuksen tekohetkellä hyvin, kuten vastauksista näkyi, mutta hyvinvointi ei välttämättä johtunut Veturointi-toiminnasta. Lisäksi haastattelukysymyksien asettelua pohdittiin paljon. Niistä yritettiin saada mahdollisimman neutraaleja, ilman odotusta myönteisestä vastauksesta, esimerkiksi “onko tapahtunut muutosta”, “oletteko keskustelleet veturin kanssa”, koetko saaneesi veturilta tukea”. Kuitenkin tuntui, että kysymykset olivat johdattelevia, että vaikka ne olisi asetettu mihin tahansa muotoon. Itse haastattelutilanteessa tuli välttää vastausten arvottamista eli, että haastattelija olisi antanut eleillään, ilmeillään tai sanomisillaan ymmärtää, että vastaus olisi ei-toivottava tai epäsopeva, jos hyötyä Veturointi-toiminnasta ei ollut nähtävissä.

Aineistoa käsitellessä pohdittiin myös, vaikuttiko aineiston luokittelu ja jäsentely siihen, että tuloksista jäi jotain olennaista pois. Vastaukset, joihin ei saatu suoraa yhteyttä Veturointi-toimintaan, jätettiin ulkopuolelle. Saattoi olla, että kyseisillä vastauksilla olisi ollut merkitystä, mutta se ei suoraan tullut ilmi. Aineiston analyysissä Tuomi ja Sarajärvi (2018, 109) kritisoivat aineistolähtöistä sisällönanalyysiä siitä, että täysin objektiivisia löytöjä on mahdotonta tehdä, koska tutkija on jo vaikuttanut aineistoon tutkimusasetelmaa luodessaan. Validiteetti eli se, että mitataan oikeita asioita, liittyy myös tutkimuksen suunnitteluun ja siihen, että aineiston syy-seuraussuhteet tehdään oikein (Tuomi & Sarajärvi 2013, 147). On todettu, että tutkijat valitsevat herkästi sisällönanalyysin menetelmäksi ajattelematta ensin mitä sillä voi saada aikaan. Sisällönanalyysiä onkin kritisoitu siitä, että se on helposti pelkkää luokittelua, eikä sinällään tuota analyysiä. (Salo 2015, 166, 171.) Aineiston analyysimenetelmää valittaessa huomattiin, että sisällönanalyysin tekemiseen on monia eri tapoja eikä yhtä oikeaa ratkaisua ole. Tämä aiheutti epävarmuutta tavasta toteuttaa analyysi. Tuntui myöskin, että luokittelu- ja kategorisointivaihe oli iso osa aineiston käsittelyä. Tuntui, että analyysiin saatiin vahvistusta vasta, kun se yhdistettiin teoriaan ja aiempiin tutkimustuloksiin. Kananen (2014) mukaan laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan parantaa keräämällä tietoa eri lähteistä ja vertaamalla tietoa tutkimustuloksiin. Lähteet, joihin verrataan voivat olla muita tutkimuksia tai tutkimuksen aikana kerättyjä erimuotoisia aineistoja. Niistä katsotaan tuottavatko eri tietolähteet toisiaan tukevia tuloksia, jolloin saadaan vahvistusta tulkinnalle. (Kananen 2014, 152.) Tutkimuksessa käytettiin aineistonkeruumenetelmänä sekä itsearviointimittaria että teemahaastatteluja. Niistä saatiin samansuuntaisia tuloksia eli ne vahvistivat tulkin-
taa. Myös aiemmat tutkimukset ja muut lähteet tukivat tutkimuksen tuloksia.

Tulkinnan tekeminen aineistosta on oma taitolajinsa varsinkin laadullisessa tutkimuksessa, jossa ei ole tarkkoja ja täsmällisiä tulkintasääntöjä. Yksittäisen aineiston tulkinnassa voi olla eroja, kun aineisto on kerätty teemahaastattelulla. Tutkimuksessa saattaa olla eri tavoin kerättyjä aineistoja, jolloin tulkinta on monisyistä. Aineiston teemoittelussa ja koodaamisessa voi ilmetä tulkinnanvaraa, mutta tulkinnan voi varmistaa sillä, että toinen tutkija saa saman johtopäätöksen. Kahden tutkijan päätyminen samaan lopputulokseen lisää tutkimuksen luotettavuutta ja tulkinnan ristiriidattomuutta eli sisäistä validiteettia. (Kananen 2014.) Koska tutkimuksessa käytettiin sekä teemahaastattelua että itsearviointimittaria, tulkinta oli monisyistä eikä täsmällisiä tulkintasääntöjä ollut. Aineiston tulkinnassa koettiin hyvänä asiana, että tutkijoita oli kolme, jolloin varmistettiin tulkinnan samankaltaisuus. Samalla lisääntyi tutkimuksen luotettavuus ja tulkinnan ristiriidattomuus eli sisäinen validiteetti. Tutkimuksen monimenetelmäinen aineistonkeruu teemahaastattelun ja itsearviointimittarin avulla vahvisti tutkimuksen reliabiliteettia, sillä aineistojen tulokset tukivat ja vastasivat toisiaan. Reliabiliteetilla varmistetaan tulosten pysyvyys eli, että eri mittauskerroilla saadaan samat tutkimustulokset (Kananen 2014, 147).

Laadullisen tutkimuksen toteutuksessa tutkijan tulee tiedostaa aineiston ja oman ajattelun kehittymisen tuottamat muutokset alkuperäiseen suunnitelmaan. Tämän myötä täytyy olla valmis täsmentämään tutkimuskysymyksiä tutkimuksen eri vaiheissa. (Kiviniemi 2018, 74.) Tutkijat pohtivat tutkimuskysymysten asettelua koko tutkimusprosessin aikana. Tutkimuskysymykset muokkautuivat tutkimusprosessin edetessä ja pohdintaa aiheutti myös kysymyksenasettelu ja siihen soveltuvat sanamuodot ja käsitteet. Tutkimustyön aikana pohdittiin esimerkiksi, onko sanaa 'hyöty' hyvä käyttää ja kuvaako se, sitä mitä haluamme saada selville.

Tutkimustyön aikana huomattiin moneen otteeseen, että tutkimus on luonteeltaan hyvin monimutkaista (Ronkainen ym. 2011, 159). Monimutkaiseksi havaittiin juuri laadullisen aineiston analyysivaihe, mutta myös monien tieteellisten julkaisujen abstraktit määritelmät sekä tutkimuksen kulku aiheuttivat välillä harmaita hiuksia. Mutta tutkimuksen tekoa ei opi muuten kuin tekemällä tutkimusta ja niin kuin Ronkainen ym. (2011, 159) toteavat, että tutkimustaitojen oppiminen on monitahoinen prosessi ja tutkimuksen kokonaisuuden ymmärtäminen on opiskelijalle alussa hyvin vaikeaa.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Tutkimustyön tavoitteena oli selvittää lastensuojelun piiriin kuuluvien nuorten kokemuksia ja mielipiteitä Veturointi-toiminnasta. Aineistonkeruumenetelminä käytettiin teema-haastattelua ja 3X10D -itsearviointimittaria, jota hyödynnettiin haastattelussa keskustelun runkona ja tukena. Analysoinnissa jaoin aineiston alaluokkiin tai toisin sanoen viiden eri teeman alle, jotta tulokset olisivat mahdollisimman selkeitä. Tuloksia käsittelemme hyvinvoinnin, elämän- ja arjenhallinnan, sosiaalisten suhteiden, vertaistuen ja voimavarojen teemojen kautta. Haastateltavien numerointi on poistettu ja veturien nimet muutettu tietosuojan ja salassapidon varmistamiseksi.

Hyvinvointi

Kuten Vaarama ym. (2010, 279) esittävät, yksilön hyvinvoinnin kokemiseen vaikuttavat monet asiat. Ihmisen hyvinvointiin vaikuttaa muun muassa terveys, toimintakyky sekä toimeentulo (Kananoja ym. 2017, 156–159). Toivio & Nordling (2013) mukaan sosiaalisesti vastuullisen toimintatavan saavuttaminen on nuoren tyypillinen kehitystehtävä. Sosiaalisen verkoston sisältö ja laajuus muuttuvat eri elämäntilanteissa, mutta verkoston tärkeys korostuu erityisesti kriisitilanteissa. Hauraasta ihmisestä tulee vielä hauraampi, jos hän kokee jäävänsä yksin ongelmineen. Tarve omien ajatusten ja tunteiden peilailmiseen korostuu hädän hetkellä, oli sitten kyseessä fyysisen tai psyykkisen terveydentilan heikkenemisen uhka. (Vilen ym. 2008, 59–60,97.) Nuorten haastatteluistakin voidaan nähdä, että kun nuori saa olla sosiaalisessa kanssakäymisessä ja vuorovaikutuksessa veturin kanssa, se edesauttaa hyvinvointia ja terveyttä.

“Periaattees varmaan joo on auttanut omaan terveydentilaan, koska kyllähän se varmaan niin ku auttaa, jos jonkun kanssa tekee jotaki.”

“Veturi on kyl kans ollu varmasti siinä jeesimäs mun terveyttä, ku nyt mä osaan säädellä mun tunteita enemmän. Ja oon voinu laittaa veturil viestii vaiks kuin myöhään, kun on ollu pahamieli ja veturi on vaan et onks sul kaikki hyvin ku näin myöhään laitot viestii. Veturi on niin ku tosissaan siinä ja jeesii.”

Yksilön hyvinvoinnin kannalta on siis tärkeää, että elämässä on ihmisiä, joihin turvautua ja tukeutua (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 115). Kuten Laaksokin (2019, 76) toteaa, nuoren hyvinvoinnin kannalta olisi tärkeää, että hänellä on joku sijaishuoltopaikan ulkopuolinen luotettava aikuinen, johon uskoutua ja turvautua. Yhden haastattelemamme nuoren paniikkikohtaukset loppuivat, kun nuori siirtyi Veturointi-toimintaan ja sai veturiltään tukea.

“No keskustelu apua oon saanu ja niin ku sen avulla on parantunut sillain ja menny niin ku parempaan suuntaan. Semmone tärke muutos on kans, et ku mä oon tutustunut Maijaan (veturi) ja ollaan nähty ja menty yhdessä, niin mun paniikkikohtaukset on loppuneet”

Innostava havainto aineistossamme onkin, että nuoret kokivat Veturointi-toiminnan vaikuttaneen sekä fyysiseen että psyykkiseen hyvinvointiin. Kuten Kainulainen & Juutinen (2017) ovat todenneet, myös nuoren kyky suunnitella ja pohtia tulevaisuuden tavoitteita vaikuttaa yksilön hyvinvointiin. Haastattelemamme nuori kertoi olevansa tyytyväinen elämäänsä, kun pääsee työskentelemään omia tavoitteitaan kohti. Veturi on hänen kohdallaan näyttänyt, että omaa polkua on hyvä seurata. Kananoja ym. (2017, 158) toteavat, että nuoren myönteistä kehitystä tukee juuri toivoa tulevaisuuteen luova ilmapiiri.

Elämän- ja arjenhallinta

Kyetäkseen suunnittelemaan omaa tulevaisuuttaan ja ohjatakseen omaa elämäänsä, nuorella tulee olla uskoa siihen, että hän voi hallita elämäänsä ja selviytyä arkisista tehtävistä (Nurmi ym. 2014, 1521–53). Keltikangas-Järvinen (2000, 15) toteaa, että elämänhallinta alkaa itsensä tuntemisesta. Ennen kuin nuori voi hallita elämäänsä, hänen täytyy ymmärtää, miksi on sellainen kuin on ja miksi esimerkiksi arvostaa tiettyjä asioita. Voidakseen hallita elämäänsä nuoren täytyy myös tietää, mitä elämältään toivoo ja mitä hän ajattelee. Yksi tärkeä nuoruuden kehitystehtävistä on yksilöllisen identiteetin saavuttaminen ja hyväksyminen. Keltikangas-Järvinen (2000, 16) toteaa myös, että ihminen ei edes kehity ihmiseksi, jos hän jää yksin ilman vuorovaikutusta. Kaikki haastattelemamme nuoret kokivat saaneensa osakseen tarpeellista vuorovaikutusta.

“Make (veturi) on kertonut mulle niin ku omasta itsenäistymisestä ja miten se oli niin ku silloin toiminut ja tehnyt.”

Jokaisella ihmisellä on tarve tulla nähdyksi ja kuulluksi omassa sosiaalisessa ympäristössään. Vuorovaikutuksessa toinen ihminen toimii peilin tavoin ihmisen omille ajatuksille ja tunnoille. Ihminen rakentaa kuvaa itsestään ja luo elämälleen merkityksiä muiden avulla. Joskus peilisuhteena oleminen toiselle voi olla vain hiljaista myötäelämistä tai läsnäoloa, minkä yhden nuoren kokemus osoittaa hyvin. (Vilen ym. 2008, 58–61.)

“Nähään niin ku ehkä kerran kuukaudes nykyää ku meil molemmil on sen verran kiireitä mut se on semmone niin ku se on aina siinä, semmone niin ku kaikuluotain.”

Osa haastattelemistamme nuorista kertoi saaneensa veturilta myös sellaista tukea, mikä auttoi arjessa. Tuki liittyi konkreettisiin arkipäivän kysymyksiin, kuten mistä tiettyjä arkisia hankintoja kannattaa ostaa.

“Make kerto mulle mistä niin ku kannattaa ostaa ja mitä kannattaa ostaa.”

Veturin vaikutus arjen hallintaan tapahtui toisinaan myös välillisesti. Veturin kuunnellessa nuoren huolia rauhassa ja ajan kanssa, nuoren mieliala koheni ja myös arkisia asioita jaksoi hoitaa paremmin.

“Ei ollut sellaista rytmiä elämässä niin ku ennen veturia. Keskellä viikkoa pysty olee silleen, et no niin joku kaveri sano et lähetään dokaa ja sit lähettiin. Ei niin ku mitään väliä et mitä tapahtuu. Ei väliä muista ystävistä. Ei kotioloista, eikä mistään. Se sitten oli pahinta aikaa mun elämässä. Mut sit pikkuhiljaa ku vaikka viestinkin välityksellä puhuttiin veturin kanssa. Se sano, et ota sit milloin vaan yhteyttä ku on tarve. Ja sitten mä otinkin vaik vähän vieroksuin, et vastaakohan se nyt. Ja veturi vastas aina viestillä tai tuli käymään. Aina veturin tapaamisen jälkeen oli niin ku positiivinen fiilis. Aloin miettimään heti tapaamisen jälkeen et mitä sitten tekis, et lähtiskö urheilee tai laittaisko vaikka paikkoja kuntoon. Vähän niin ku alko hoitamaan niitä normiasioita.”

“Isoin muutos oli et ku, ennen ei jaksanut tehdä mitään, kun oma fiilis oli huono. Ennen ei kiinnostanut mikään, mut nyt pystyy pitää jopa järjestystä kotona. Veturi auttanut niin ku avaamaan tilannetta.”

“Mul on ollu paha tapa ihan pienestä pitäen, että mä valvon yöt ja nukun päivät. Sit kun mä veturin kanssa sovin ajan päivälle niin se vaikuttaa siihen et mä nousen aamulla enkä nuku koko päivää. Niin on siitä Veturista ollut apua.”

Osa nuorista koki, että jo pelkästään veturin näkeminen motivoi sängystä nousemiseen ja arjen askareiden suorittamiseen. Osa haastattelimistamme nuorista taas kertoi saaneensa veturilta neuvoa raha-asioissa ja konkreettista tukea erilaisten hakemusten teossa sekä arjen aikatauluttamisessa.

Sosiaaliset suhteet

Ihmissuhteet ovat tärkeä osa ihmisen onnellisuutta. Nuoret kokevat etenkin suhteet ikätovereihin tärkeinä ja tukea antavina. (Korkiamäki 2013, 113). Niittyvaara (2018) havaitsi lastensuojelun sijaishuollossa elävien nuorten pitävän erityisen tärkeänä suhteita omiin vanhempiin, sisaruksiin ja muihin sukulaisiin. Myös Jahnukainen (2014, 302) havaitsi lastensuojelun sijaishuollosta itsenäistyneille nuorille perheen ja parisuhteen olevan tärkeitä omaan hyvinvointiin vaikuttavia tekijöitä. Haastattelujemme perusteella vetureilla on ollut tärkeä merkitys veturoitavien nuorten sosiaalisuuden ja sosiaalisten suhteiden vahvistajana. Haastatteluissa veturien merkitys tulee esiin kahtalaisena, yhtäältä veturi on tukenut nuorta sosiaalisissa suhteissa, toisaalta veturi itsessään on nuorelle tärkeä sosiaalinen kontakti.

Haastatelluista nuorista moni kertoi kokeneensa epävarmuutta ja ahdistusta sosiaalisiin tilanteisiin liittyen. Nuoret pitivät tärkeänä, että veturin kanssa saattoi puhua ihmissuhteista ja toisinaan myös harjoitella sosiaalisissa tilanteissa toimimista. Veturilla olikin tärkeä merkitys puhumaan rohkaisemisessa.

“On ollut apua ihmisten kanssa olemisessa. Veturi oli mulle täys tuntematon ja se on mulle ollu et älä puhu niille, ellei ne puhu mulle eka.”

Niin veturin kautta mä ehkä opin sitä et ehkä mä uskallan aloittaa keskustelun ja tällöisen ihmisen kanssa, jota mä en niinkään tunne.”

Vetureilla on ollut merkitys myös omien kaverisuhteiden pohdinnassa. Kuten Korkiamäki (2013, 123–124) osoittaa, keskinäiset suhteet voivat olla niin huolehtivia ja tukevia kuin syrjäyttäviä ja häiritseviä. Muutama nuori kertoikin veturin auttaneen pohtimaan, mitkä ihmissuhteet ovat itselle hyvää mieltä tuovia, mitkä taas omaa hyvinvointia heikentäviä.

“Miksu on opettanut mua niin ku sit taas kattoo niitä mitkä ystävät luotettavia ja ketkä vaan tiädäks semmosii ketkä vaan on täs”

Kiinnostavana havaintona tutkimuksessamme veturin merkitys korostui osalla nuorista nimenomaan kaverisuhteiden pohtimisessa ja vieraiden kanssa keskustelemisessä, ei niinkään oman perheen kanssa toimimisessa.

“En oikeastaan oo saanu veturilta apua. Perhesuhteet oli jo muutenkin hyvät ja ne on pysynyt samana”

Kuten Palukan ja kumppaneiden (2019, 27) tutkimuksessa, myös meidän haastatteluisamme kokemusasiantuntija näyttäytyy läheisenä henkilönä, jolle on helppo puhua ja, jonka asiakas kokee ymmärtävän itseään samankaltaisten kokemusten takia. Kokemusasiantuntijuutta aikuisten päihdepalveluissa tarkastellussa Kompan ja Kupiaisien (2017) tutkimuksessa asiakkaat toivat myös esille kokemusasiantuntijalle puhumisen helppouden ja keskusteluavun tärkeyden, ja kokivat, että kokemusasiantuntijalle oli helpompi puhua omista kokemuksista kuin työntekijälle.

“On ollu apua silleen, et Maikista (veturista) on tullu mun ystävä”

“Janden (veturin) kans ollaan kasvettu yhdessä ja se on ainakin yks luotettava ystävä”

Useat haastattelemamme nuoret pitivät veturia ystävänä, toisin kuin Kompan ja Kupiaisien (2017) tutkimuksessa, jossa aikuiset päihdepalvelun asiakkaat pitivät kokemusasiantuntijaa asiakastyötä tekevänä työntekijänä. He toivoivat kokemusasiantuntijalta neuvoja palveluista, ohjausta oikeiden palveluiden piiriin ja arvostivat, että kokemusasiantuntija olisi osaava, vaikka kokivat, että kokemusasiantuntijalle on helpompi puhua omista kokemuksistaan kuin työntekijöille.

Vertaistuki

Nuoruutta kuvaa hyvin se, että nuori viettää huomattavasti enemmän aikaa ikäistensä seurassa kuin vanhempiansa kanssa. Nuoren sosiaalinen ja emotionaalinen kompetenssi kehittyvät erilaisissa vertaisryhmissä, joissa jaetaan samanlaisia ajatuksia ja mielipiteitä. (Toivio & Nordling 2013, 103–104.) Tutkimustyömmekin osoittaa, että vertaistuki on tärkeää, sillä moni nuorista koki saaneensa vertaistukea Veturointi-toiminnan myötä. Haastatteluista selvisi, että osa nuorista ei ollut koskaan aikaisemmin kokenut vertaistukea. Suurin osa haastatelluista nuorista koki merkittäväksi sen, että veturilla on oma lastensuojelutausta.

“Kun näkee niit lastensuojelutaustasii ja huomaa et ne on ihan normaalei ihmisii, jotka niin ku pärjää omalla tavallaan arjessa. Se on omalla tavallaan lisänny niin ku toivoa itellekin, et tulee niin ku pärjäämään”

“On tärkeää et veturil on lastensuojelukokemust, koska niin ku ne on mun mielestä semmosii asioita mitä lastensuojelun paris nuoret ja lapset kokkee. Niin ne on tota asioita mitä ei vaan jostain oppikirjasta voi lukee ja oppia. Ne on vaan semmosii asioita, että jos niitä niin ku haluaa ymmärtää niin se pittää itte kokee.”

“On merkitystä sil, että veturil on kokemusta lastensuojelusta, koska jos veturillaki on kokemusta laitoseselämästä ni hän ymmärtää paremmin kans mun kokemuksii ja fiiliksii”

Kuten Mikkonen ja Saarinen (2018, 20) esittävät, vertaisuus tarkoittaa ihmisten välistä suhdetta ja samanlaiset elämäntilanteet ja kokemukset synnyttävät vertaisuutta. Vertaisuudessa ymmärretään toisen samanlaiset tarpeet. Vertaisuuden ajatus on, ettei kukaan ole haasteidensa kanssa yksin (Mikkonen & Saarinen 2018, 22).

“Veturist on ollu hyötty ja voin samaistuu siihe et joku on käyny samat asiat läpi.”

Vertaistuessa on tärkeää myös luottamuksellinen vuorovaikutus sekä ilmapiiri. Jurvan-suun (2013) tutkimus jälkihuollon nuorista osoittaa myös sen, että nuorille tärkeä tuki on hyvä suhde ihmiseen, joka tukee ja auttaa. Myös aikuiset päihdepalvelun asiakkaat

(Komppa ja Kupiainen 2017) mainitsivat vertaisuuden ja vertaistuen tärkeimmäksi asiaksi kokemusasiantuntijatoimintaa.

Muutama haastatteluun osallistuneista nuorista oli kuitenkin sitä mieltä, että yhteinen kokemus lastensuojelusta ei ole tärkeää. Veturin aitoutta ja avoimuutta pidettiin tärkeämpänä kuin yhteistä kokemusta lastensuojelusta.

“No ei mulle niin suuresti merkitystä lastensuojelukokemuksesta. Mutta kumminki se on kivaa et veturi on avoin, että mitä mun veturin kans ni se ei piilotellu omaa elämää vaan se oli avoimesti mukana ja siitä tuli aito tunne.”

Vertaistukea on monenlaista ja se voi olla pari- tai ryhmätukea. Vertaistukea voidaan myös toteuttaa esimerkiksi joukkomuotoisena verkossa erilaisilla ohjatuilla keskustelupalstoilla. (Mikkonen & Saarinen 2018, 50.) Haastattelemamme nuoret kertoivat kokeneensa ja tehneensä erilaisia asioita yhdessä veturin kanssa. Kaikkein tärkeimmäksi tuksi haastatteluista paljastui yhteiset keskustelut sekä ruokailut veturin kanssa.

“Ravintolas käytiin veturin kans ja se oli ihan parasta”

“Jutellaa ja kysellää kuulumisia, kahvitellaan, käydään syömässä ja saan itse ehdottaa tekemistä. Paras muisto on ku piti olla nopea tapaaminen ja juteltiin kolme tai neljä tuntia.”

“Kaikki yhteinen aika veturin kans ollu parasta”

Myös aikaisemman veturointi-toiminnasta kerätyn palautteen mukaan, nuoret kokivat saaneensa tukea ja apua itselleen tärkeihin asioihin, ajatusten vaihtoa ja keskustelua. Palautteessa myös mainittiin parhaiksi asioiksi käytännön tekemiset ja yhdessä harrastaminen veturin kanssa. (Innokylä 2019)

Voimavarat

Kun yksilö kokee olevansa voimissaan, hän pitää elämänsä vaikeuksia helpommin kohdattavana. Ihminen, joka luottaa omaan jaksamiseensa, kykenee myös itse etsimään voimavaroja uusivia tekijöitä elämästään. Kun ihmisen voimavarat ovat taas lopussa ja

yksilö kokee, ettei selviä tilanteesta yksin, hän tarvitsee enemmän muiden tukea. Ihminen on psyko-fyysis-sosiaalinen kokonaisuus. Kukaan ei pärjää ilman toista ihmistä ja ihmisen elämä onkin suurelta osin vuorovaikutusta muiden ihmisten kanssa. (Vilen ym. 2008, 53–59.) Haastattelemiemme nuorten kokemuksista voi nähdä, että veturi on kannustanut nuorten uskallusta lähteä esimerkiksi pois kotoa.

“Veturi on auttanut mua niin ku lähtee ulos ja tekee asioita, et kyl se silleen on auttanut mua olee rohkeempi ja sillai”

“Ku tuli tää Veturi-toiminta ni mua veettiin pois asunnosta ja käytiin keilaamassa ja tämmöstä ja mä tykkään just esim keilata. Niin se on ollu tosi mukavaa ja mitä tykkään tehä nykyäänki.”

“On veturi jonkin verran lisännyt motivaatiota lähteä ulos. Normaalisti ei oikeen oo mitään tekemistä, mut veturin kanssa ku lähtee niin tietää et mennään tekemään jotain kivaa. Yleensä yhdessä pähkäillään mitä mennään tekemään, mut viimeks mä just kyl päätin et mennään hoh-tominigolffaa”

Vilen ym. (2008, 54–55) mainitsevat, että Ihmisen voimavarat ovat tyydytetyjä tarpeita. Maslow´n (1970) mukaan ihmisellä on erilaisia tarpeita ja kun yksilön perustarpeet, kuten fysiologiset ja turvallisuuden tunne on saatu tyydytettyä, niin yksilö voi toteuttaa tarvehierarkian ylemmän tason tarpeita. Tarvehierarkian kehittyneempiä tarpeita ovat muun muassa suhteiden luominen ja rakkauden tarpeet, arvostuksen tarpeet sekä itsensä toteuttamisen tarpeet. Kokemus siitä, että tuntee olevansa rakastettu ja hyväksytty sellaisenaan kuin on, on aina voimia tuova tekijä. Myös positiivisten asioiden sanominen toiselle on tärkeää ja voimaannuttavaa. (Vilen ym. 2008, 54–55.)

“Veturi on tiäkkö aina silleen kannustava ja sit se sanoo et sä oot lahjakas tyttö ja sä ansaitset tiäkkö vaan hyvää.”

“Ennen veturii ei ollu itsetuntoo. Veturi on ny auttanu löytämään hyvii puolii itestä ja kehumaa itteeni.”

Veturi voi siis kannustaa ja tukea yksilön voimavaroja. Yksilön voimavaroja ovat myös erilaiset vahvuudet, taidot ja tiedot (Vilen ym. 2008, 54). Haastattelemamme nuoret

kertoivatkin, että saivat veturilta monenlaista kannustusta sekä tukea muun muassa omien vahvuuksien, että taitojen kehittämiseen.

“Mähän oon aika musikaalinen ja teen musiikista ammatin. Ni se on kyl aina sillai tiäkkö tukenu siinä et silleen se on sanonu et voi vitsi osaisinpä mäkin. Et siinä se on niin ku konkreettisesti tukenu mua.”

“Miksu on rohkaissut mua kaikkeen ja on aina mun tukena”

“Katja on ehottanu mulle niin ku Redi-kontakteja siis eli se on päihdepuoli tääl Oulussa. Katja on myös tukenu käymään terapias ja näin ees päin et sillai niin kun kehottanu sillai kehittää itteään ja elämää ja vie mää sitä eteenpäin.”

“Mä piirrän ja maalaan ja sit mä tykkään kirjottaa. Ja lukenut veturil mun kirjottamii asioit ni sit se on sanonu mikä on hyvää ja mis ois viel parannettavaa.”

Ihminen, joka luottaa omaan jaksamiseensa, kykenee myös itse etsimään voimavaroja uusivia tekijöitä elämästään. Voimavara on myös se, että myöntää itselleen tarvitsevana tukea sekä kykenee ottamaan apua vastaan. Myös toisten kokemukset ja tarinat siitä, miten ovat selvinneet vaikeuksista, voivat auttaa yksilön omien voimavarojen löytämisessä. (Vilen ym. 2008, 54–55.) Osalle nuorista oman veturin pärjääminen on antanut uskoa omaan pärjäämiseen sekä yhdelle nuorelle veturi on ollut esikuva.

“Vaiks Katjallaki (veturi) on ollu kans vaikea lapsuus ni se on jotenki oppinu hyödyntämään sitä menneisyyttä ja sil on poikaystävä ja paljon ystäviä. Katja on hirmu lämmin ja ihana ihminen ja se on ihailtavaa.”

”veturi pitää elämäs kiinni”

“Mullaha ei oo ollu sillai äitihahmoa lapsuudessa et sitten just niin ku tosi paljon katon ylöspäin niit mua vanhempia naisia ni sit Roosa (veturi) ollu osaltaan sellane naisesikuva.”

Nuorten hyvinvoinnissa kokemat muutokset

Haastattelujen ohella nuorilta kysyttiin 3X10D-itsearviointimittarin avulla heidän kokeemaansa hyvinvointia ennen Veturointi-toiminnan alkua ja tällä hetkellä. Mittari ei kuvaa varsinaisesti Veturointi-toiminnan vaikutuksia, sillä nuoren elämässä on saattanut tapahtua muitakin hänen elämäänsä myönteisesti tai kielteisesti vaikuttavia asioita. Mittari kuitenkin antaa kuvaa siitä, mihin suuntaan nuoren vointi on Veturointi-toiminnan aikana edennyt.

Taulukko 1. Nuorten hyvinvoinnin osa-alueet 3X10D-itsearviointimittarilla mitattuna keskiarvo(K) ja mediaani(M).

	Ennen Veturointi-toimintaa	Tämän hetkinen tilanne
Terveydentila	K= 3.9 M=3	K=7.1 M=8
Kyky voittaa elämässä eteen tulevia vaikeuksia	K=4.4 M=5	K=7.1 M=8
Asumisolot	K=5.9 M=7.5	K=7.6 M=8
Päivittäinen pärjääminen	K=5 M=5	K=6.7 M=8
Perhe/lähipiiri	K=5 M=4	K=7.1 M=8
Luotettavien ystävien määrä	K=4.3 M=4	K= 6.7 M=7
Taloudellinen tilanne	K=5.1 M=5	K=6.8 M=8
Omien vahvuuksien kehittäminen	K=4.9 M=4.5	K=7.2 M=8
Itsetunto	K=3.7 M=4	K=6.1 M=7
Elämä kokonaisuutena	K=4 M=4	K=7 M=8
Kyky vaikuttaa omiin asioihin	K=5.3 M=6	K=6.7 M=7
Saatu vertaistuki	K=3.8 M=3	K=7.1 M=8

Mittarista saadut tulokset on koottu taulukkoon 1, jossa on esitetty nuorten vastausten mediaani ja keskiarvo. Mittarissa tarkastellaan terveydentilaa, kykyä voittaa elämässä eteen tulevia vaikeuksia, asumusoloja, päivittäistä pärjäämistä, perhettä/lähipiiriä, luotettavien ystävien määrää, taloudellista tilannetta, omien vahvuuksien kehittämistä, itsetuntoa, elämää kokonaisuutena, kykyä vaikuttaa omiin asioihin ja saatua vertaistukea.

Tulosten perusteella nuoret kokivat hyvinvointinsa parantuneen jokaisella elämänalueella. Suurimmat positiiviset muutokset koettiin terveydentilaan, elämään kokonaisuutena ja vertaistukeen liittyen. Vähiten nuoret kokivat muutosta asumisoloissa ja kykyyn vaikuttaa omiin asioihinsa. Yhteenvetona voidaan todeta nuorten voinnin menneen Vetuointi-toiminnan aikana myönteiseen suuntaan. 3X10D -mittarin tulokset tukevat sisällytönanalysissa saatuja havaintoja Vetuointi-toiminnan myönteisistä vaikutuksista.

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

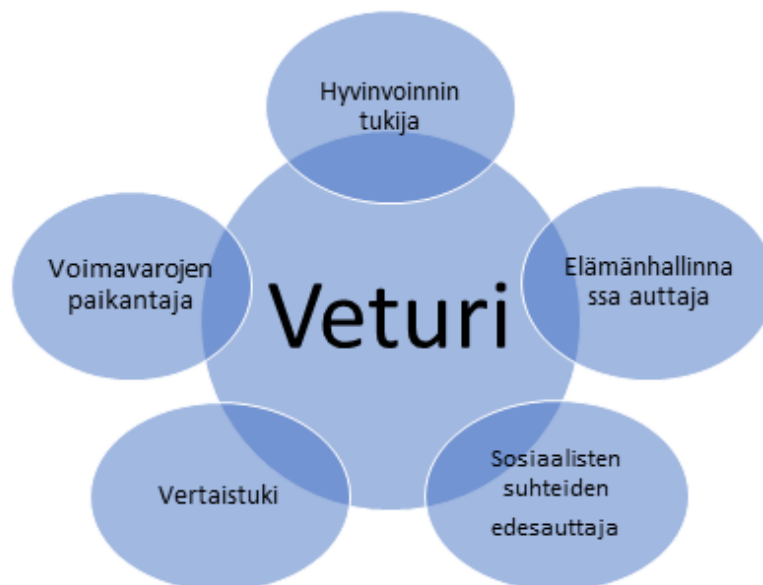
Haastatteluissa hyödynnetyn 3X10D-itsearviointimittarin vastauksista nähtiin, että nuorten tyytyväisyys kaikkiin elämän osa-alueisiin oli parantunut, kun sitä verrattiin aikaan ennen Veturointi-toimintaa ja tämän hetkiseen tilanteeseen. Itsearviointimittari tuki teemahaastattelusta saatuja vastauksia. Tutkimuksen tulosten perusteella nuoret näkevät monia hyötyjä Veturointi-toiminnassa. Veturointi-toiminnan koettiin vaikuttaneen myönteisesti niin psyykkiseen kuin fyysiseenkin hyvinvointiin. Niin kuin aikaisemmin on jo todettu, nuoren hyvinvoinnin kannalta on tärkeää, että nuoren elämässä on ihmisiä, joihin turvautua ja tukeutua (Forss & Vatula-Pimiä 2014, 115). Varsinkin vertaisryhmän tuki voi olla nuorelle tärkeää jaksamisen ja elämän mielekkyyden säilymiseksi (Vilen ym. 2008, 67).

Toinen tärkeä havainto tutkimuksesta oli se, että nuoret kokivat veturin auttaneen arjessa sekä konkreettisesti että välillisesti. Haastatteluista selviää, että nuoret toivoivat vierellä kulkijaa. Tuloksista paljastui myös se havainto, että vetureilla on ollut tärkeä merkitys veturoitavien nuorten sosiaalisuuden ja sosiaalisten suhteiden vahvistajana. Tutkimuksen tuloksista voidaan nähdä, että veturi oli monelle nuorelle sekä fyysinen että psyykinen kannustaja ja rohkaisija. Nuorten kokemuksista huomaa, kuten myös Vilen ja kumppanit (2008, 72) toteavat, että nuoret ovat erilaisia, joten toiselle saattaa riittää hiljainen ja kuunteleva empatia, kun taas toinen voi tarvita suoraa rohkaisua ja kannustusta sanoin ja teoin.

Kokemusasiantuntijuutta nuorten palveluissa kehitettäessä on tarpeen miettiä, onko nuorilla erilaisia tarpeita kuin aikuisilla. Nuoria haastatellessa kävi ilmi, että useat heistä kokivat veturin ystäväkseen, kun taas aikuiset asiakkaat (Komppa & Kupiainen 2017) kokivat kokemusasiantuntijan olevan asiakastyötä tekevän työntekijän roolissa ja arvostivat sitä, että kokemusasiantuntijalta saa tietoa ja ohjausta eri palveluista. Tulokset osoittavat, että nuorten kokemusasiantuntijapalveluita kehitettäessä on ehkä syytä kiinnittää huomiota suhteen läheisyyteen ja ystäväystymisen mahdollisuuteen. Lisäksi on hyvä miettiä olisiko lastensuojelun nuorille tarpeen suunnitella muutakin toimintaa, jossa läheisten ystävyysuhteiden luominen mahdollistuisi. Sekä haastattelemamme nuoret

että Kompan ja Kupiaisen (2017) haastattelemat aikuiset pitivät kokemusasiantuntijuuden tärkeimpänä asiana vertaisuutta ja vertaistukea. Osa nuorista koki, ettei ole ennen Veturointi-toimintaa saanut lainkaan vertaistukea. Nuoret pitivät tärkeimpinä yhteisinä kokemuksina veturin kanssa käydyt keskustelut ja yhteiset ruokailuhetket.

Kompan ja Kupiaisen (2017) tutkimuksessa aikuiset asiakkaat kokivat kokemusasiantuntijan vertaistuen ja neuvon antajana niin palveluiden kuin elämänhaasteista selviytymisen kannalta. Tutkimuksemme toi uutta tietoa siitä, mitä nuoret pitivät tärkeänä kokemusasiantuntijalta saatavassa tuessa. Kuten kuviossa 1 esitetään, veturin merkitys nuorelle on hyvinvoinnin tukija, elämönhallinnassa auttaja, sosiaalisten suhteiden edesauttaja, vertaistuki ja voimavarojen paikantaja. Tutkimukset saavat tukea myös Hukkilan ja Hakasen (2017) tutkimuksesta, jossa lastensuojelun asiakkaana olevan nuoren kokemusasiantuntijalta toivottiin tukea itsenäistymisessä, laitoksessa elämisessä, arjen sujumisessa ja koulunkäynnissä. Nämä nuorilta itseltään tulleet merkitykset on hyvä huomioida Veturointi-toimintaa sekä muuta nuorille suunnattua vertaistukea kehitettäessä. Toimeksiantajamme Auta Lasta ry. voisi hyödyntää tutkimuksen tuloksia STEA:n hakemuksen ja väliraportin lisäksi myös uusien veturien koulutuksessa.

Kuvio 1. Veturien merkitys veturoitaville nuorille.

Tutkimuksessa hyödynnettiin aineistonkeruumenetelminä 3XD10-itsearviointimittaria sekä nuorille veturoitaville tehtyjä haastatteluita. Tutkimus olikin niin kutsuttu monimenetelmällinen tutkimus, jossa aineistonkeruussa hyödynnettiin sekä kvalitatiivista että kvantitatiivista lähestymistapaa. Tämä kahden menetelmän soveltaminen oli merkittävää tutkimuksen reliabiliteetin kannalta (ks. myös Seppänen-Järvelä ym. 2019). Tuloksia analysoidessa havaittiin lähestymistapojen tukevan toisiaan ja kumpikin viittasi siihen, että Veturointi-toiminnalla on hyötyä nuorille. Muutamit nuoret kertoivat, että etukäteen täytettävän itsearviointimittarin takia haastatteluun oli helpompaa valmistautua, kun tiesi mitä asioita siellä tullaan käsittelemään. Osa nuorista kertoi, ettei jännittänyt haastattelua, kun sai pohtia vastauksia etukäteen. Tämä havainto tukee sitä, että myös jatkossa nuorten kokemuksia ja näkemyksiä tutkittaessa kahden aineistonkeruutavan käyttö on hyödyllistä.

Tutkimus toteutettiin pääosin laadullisena ja tutkimuksen aineisto oli pieni, yhdeksän osallistujaa. Siten tutkimuksen tulosten perusteella ei voida tehdä suuria yleistyksiä Veturointi-toiminnasta. Haastateltavien näkemykset ja kokemukset vastasivat kuitenkin siinä määrin toisiaan, että tulokset antavat hyvää suuntaa kokemuksista yleisemminkin. Saattaa myös olla, että Veturointi-toimintaan lähtevät mukaan sellaiset nuoret, jotka kykenevät ottamaan vastaan vuorovaikutuksellista vertaistukea kokemusasiantuntijalta. Voidaan myös pohtia, osallistuuko haastatteluihin todennäköisesti hyvinvoivia nuoria, mikä näkyi tutkimustuloksissa, mutta hyvinvointi ei varsinaisesti johtuisi Veturointi-toiminnasta. Tutkimuksen reliabiliteettiin ja validiteettiin kannalta on tarpeen huomioida myös subjektiivisten kokemusten tutkimiseen liittyvät haasteet, kuten kokemusten mittaamisen ja vertailun haastavuus sekä aineiston koonnin ja tulkitsemisen haasteet. Suuri osa haastateltavista oli osallistunut Veturointi-toimintaan täysi-ikäisyyden kynnyksellä. Haastateltavat toivat vahvasti esiin Veturointi-toiminnan hyötyjä. Toisaalta ikävaiheeseen liittyy muutenkin kasvamista ja kehittymistä (Nurmi ym. 2014). On mahdollista, että nuorten elämä oli menossa muutenkin parempaan suuntaan ja Veturointi-toimintaan osallistuminen oli pieni palanen tässä yksilönkehityksessä.

Tutkimus oli ensimmäisiä (ks. myös Hukkila & Hakanen 2017) lastensuojelua kokeneiden nuorten näkemyksiä kokemusasiantuntijuudesta ja vertaistuesta käsitteleviä

tutkimuksia. Siten tarve aihetta avaaville jatkotutkimuksille on ilmeinen. Tulevissa tutkimuksissa olisi tarpeellista vaikuttavuustutkimuksen keinoin tarkastella, millaisia lyhyt- ja pitkäaikaisia vaikutuksia Veturointi-toiminnalla olisi. Myös veturien ja ammattilaisten näkemykset Veturointi-toiminnan hyödyistä olisi tärkeä lisä tämän tutkimuksen tuottamaan tietoon. Samoin tämän tutkimuksen ulkopuolelle jätettyä teemaa, Veturointi-toimintaan liittyvää kehittämis- ja vaikuttamistoimintaa olisi tärkeä tutkia. Kokemusasiantuntijoita hyödynnetään yhä enemmän ammattilaisille suunnatuissa koulutuksissa ja oman kokemuksemme mukaan nämä puheenvuorot on koettu erittäin hyödyllisinä ja asiakkaan näkökulmaa avaavina. Siten lastensuojelun kokemusasiantuntijuuden kehittämis- ja vaikuttamistoimintaan liittyvän hyödyn osoittaminen tutkimuksella olisi erittäin tärkeää.

LÄHTEET

Abramova, A. 2007. "Se työelämä tulee jotenki lähemmäs". MENTOROINNIN MERKITYS TYÖ-ELÄMÄÄN SIIRTYVÄLLE OPISKELIJALLE. Helsingin yliopisto. Sosiaalipsykologian laitos. Pro gradu –tutkielma.

Alasuutari, M. 2005. Mikä rakentaa vuorovaikutusta lapsen haastattelussa? Teoksessa J. Ruusuvoori & L. Tiittula (toim.) 2005. Haastattelu, tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy, 145-162.

Auta Lasta ry 2018. Veturointi. Viitattu 7.12.2018. <http://www.veturointi.fi/>

Ensi- ja turvakotien liiton käsikirja 2 2015. Osallisuus. Osallisuuden ja kokemusasiantuntijuuden käsikirja. Viitattu 5.3.2019. http://www.e-julkaisu.fi/ensi_ja_turvakotien_liitto/osallisuus_kasikirja/

Viitattu 1.11.2019 <https://www.diak.fi/2018/04/13/suomalainen-palveluinnovaatio-maailmalle-nuorten-elamanhallinnan-toimintamalli-noteerattiin-kansainvalisesti-oecdssa/>

Forss, P. & Vatula-Pimiä, M-L. 2014. Sosiaalinen turva ja hyvinvointi. Porvoo: Edita.

Jurvansuu, R. 2013. "Jälkihuolto rulettia" - jälkihuollossa olevien nuorten osallisuuden kokemus koulutus- ja työelämään kiinnittymisessä. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kemi: Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu.

Hakanen, L. & Hukkila, M. 2017. Kokemusasiantuntija sijoitetun nuoren käytössä. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Turun ammattikorkeakoulu.

Heino, T., Eronen, T., Kataja, K., Kestilä, L., Känkänen, P., Paananen, R., Pösö, T. & Rainio, A. 2013. Suojassa, syrjässä, selvinneenä - huostaan otetut ja sijoitetut lapset Suomessa. Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) 2013. Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen. Helsinki: Gaudeamus.

Hietala, O. & Rissanen, P. 2015. Opas kokemusasiantuntija-toiminnasta. Kokemusasiantuntija – hoidon ja avun kohteesta omien kokemusten jakajaksi sekä palveluiden kehittäjäksi. Kuntoutussäätiö & Mielenterveyden keskusliitto.

Hipp, T., Pollari, K. & Luoma, S. 2018. Nuorten äänen pitää kuulua! Nuorten osallisuus päätöksenteossa. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu 6/2018. Viitattu 23.9.2019. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Nuorten-aaenen-pitaa-kuulua-final.pdf>.

Hipp, T. & Pukkio, S. (toim.) 2016. Mikä jälki jää? Opas lastensuojelun jälkihuoltotyöhön 2016. Lastensuojelun Keskusliiton verkkojulkaisu. Viitattu 23.9.2019. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Opas-lastensuojelun-jalkihuoltotyohon-120616-1.pdf>

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2004. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2008. Tutkimushaastattelu. Helsinki: Yliopistopaino.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hyvärinen, S. & Pösö, T. (toim.) 2018. Lasten haastattelu lastensuojelussa. Jyväskylä: PS-kustannus.

Hämäläinen, K., Pirskanen, H. & Rautio, S. 2014. Sensitiiviset perheaiheet haastattelututkimuksessa. Eettiset haasteet, perhesalaisuudet ja intervention mahdollisuus. Janus 22(1), 53–68.

Ikonen, L. 2014. Salassa pidettävä - suojeleeko laki lasta vai lastensuojelijaa? Vantaa: Radium-kirjat.

Innokylä 2019. Veturointi-vertaistuen toimintamalli lastensuojelun jälkihuoltoon-hanke. Viitattu 15.11.2019. <https://www.innokyla.fi/web/malli4808383>

Jahnukainen, M. 2004. Koulukodin jälkeen. Vuosina 1996 ja 2000 kotiutettujen nuorten yhteiskuntaan jäsentymisen ja riskikäyttäytymisen kasaantuminen. Teoksessa M. Jahnukainen, T. Kekoni & T. Pösö (toim.) Nuoruus ja koulukoti. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 43. Helsinki: Hakapaino Oy, 293-330.

Kainulainen, S. & Juutinen, A-M. (2017). Nuoren elämäntilanteen hahmottaminen 3X10D – mittarilla. *Hamk Unlimited Scientific* 9.2.2017. Viitattu 22.9.2019. <https://unlimited.hamk.fi/hyvinvointi-ja-soteala/nuoren-elamantilanteen-hahmottaminen-3x10d-mittarilla/>

Kananen, J. 2014. Laadullinen tutkimus opinnäytetyönä. Miten kirjoitan kvalitatiivisen opinnäytetyön vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja –sarja. Jyväskylä: Juvenes Print.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. 2017. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Keltikangas-Järvinen, L. 2000. Tunne itsesi, suomalainen. Helsinki: WSOY.

Kiviniemi, K. 2018. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Valli, R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Jyväskylä: Ps-kustannus, 73–87.

Korkiamäki, R. 2013. Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto. Online: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/68124/978-951-44-9124-5.pdf>

Komppa, S. & Kupiainen, V. 2017. Kokemuksia päihdetyön kokemusasiantuntijatoiminnasta. Opinnäytetyö. Sosiaalialan koulutusohjelma. Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulu.

Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

KvantiMOTV 2019. Viitattu 18.11.2019. <https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/mittaaminen/ominaisuudet.html#asteikot>

Laakkonen, M. 2007. Nuori tarvitsee hoivaa. Teoksessa K. Määttä, K. (toim.) 2007. Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Kirjapaja

Laakso, R. 2019. Riitta Laakso. ”Ne näki musta”. Huostassa olevien lasten hyvinvointi ja sijaishuoltoon liittyvät kokemukset. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Raportti 1/2019, 86 sivua. Helsinki 2019. ISBN 978-952-343-268-0 (painettu); ISBN 978-952-343-267-3 (verkkojulkaisu). Viitattu 23.4.2019.

Laaksonen, S. (toim.) 2004. Jälkihuolto-opas. Lastensuojelun Keskusliitto. Sijaishuollon neuvottelukunnan julkaisu 17.

Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 20.1.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>

Meriluoto, T. 2018. Making Experts-by-experience Governmental Ethnography of Participatory Initiatives in Finnish Social Welfare Organisations: <https://jyx.jyu.fi/handle/123456789/60096>

Mikkonen, I. & Saarinen, A. 2018. Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tietoasema Oy.

Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Tammi.

Määttä, K. 2007. Vanhempain rakkaus – suurin kaikista. Teoksessa K. Määttä (toim.) Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Kirjapaja, 220-235.

Niittyvaara_ Viitattu 11.10.2019. <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/145134/Niittyvaara%20Emmi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Nuorisolaki 21.12.2016/1285.

Viitattu 15.3.2019. <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2016/20161285>

Nurmi, J., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila. I. 2014. Ihmisen psykologinen kehitys. 5.painos. Juva: Bookwell Oy

Nyqvist, L. 2007. Nuoret väkivallan silmässä. Teoksessa K. Määttä (toim.) Helposti särkyvää. Nuoren kasvun turvaaminen. Helsinki: Kirjapaja, 11-22.

Näkki, P. & Sayed, T. 2015. Asiakastyön menetelmiä SOSIAALIALALLA. Helsinki: Edita.

Oranen, M. 2008. Mitä mieltä? Mitä mieltä? Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Helsinki: Ensi- ja turvakotien liitto ry.

Oranen, Mikko 2018. Lapsen osallisuus. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 27.10.2019. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/lapsen-osallisuus>

Palukka, H., Tiilikka, T. & Auvinen, P. 2019. Kokemusasiantuntija mielenterveys- ja päihdepalveluissa - osallisuuden mahdollistaja vai osallistumispolitiikan väline. Janus: Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön tutkimuksen aikakauslehti. Viitattu 15.11.2019. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/226760/Pallukka_Tiilikka_Auvinen_Kokemusasiantuntija_mielenterveys_ja_paihdepalveluissa.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voima sanat. Helsinki: WSOYpro Oy.

Ruusuvuori, J., Nikander, P., & Hyvärinen, M. 2010. Haastattelun analyysi. Tampere: Vastapaino.

Salo, U. (2015) Simsalabim, sisällönanalyysi ja koodaamisen haasteet. Teoksessa Aaltonen, Sanna & Högbacka, Riitta (toim.) Umpikujasta oivallukseen. Tampere: Tampere University Press, 166–190.

Seppänen-Järvelä, R. Åkerblad, L. & Haapakoski, K. 2019. Monimenetelmällisen tutkimuksen integroivat strategiat. Yhteiskuntapolitiikka, 84(3), 332-339.

Sudenlehti, J. & Uusitalo, I. 2018. Tulevaisuuden lastensuojelu. Suomen Psykologinen Instituuttiyhdistys ry. Viljandi: Print Best OY.

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

Viitattu 26.10.2019. <http://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301#Pidp446481872>

Sosiaali- ja terveysministeriö 2018. Viitattu 15.2.2019. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/kodin-ulkopuolelle-sijoitettujen-lasten-itsemaaraamisoikeutta-vahvistetaan

Sosiaali- ja terveysministeriö 2019. Viitattu 14.10.2019. https://stm.fi/artikkeli/-/asset_publisher/sijoitettujen-lasten-perusoikeudet-vahvistuvat-jalkihuollon-ikarajaksi-25-vuotta

THL 2016. Lastensuojelun käsikirja. Viitattu 11.12.2018. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

THL 2018. Viitattu 5.9.2019. <https://thl.fi/fi/web/hyvinvointi-ja-terveyserot/eriarvoisuus/elamankulku/nuoret>

- THL 2017. Sijoitettujen lasten ja nuorten hyvinvointi. Kouluterveyskyselyn tuloksia. Viitattu 5.3.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135232/URN_ISBN_978-952-302-903-3.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- THL 2019. Tilastoraportti 23/2019 lastensuojelu 2018. Viitattu 17.10.2019. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/138211/Tr23_19_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Tilastokeskus 2019. Viitattu 18.11.2019. <https://www.stat.fi/meta/kas/index.html?K>
- Toikko, T. 2012. Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat. Tampere: Tampereen Yliopistopaino Oy – Juvenes Print.
- Toikko, T. 2011. Kokemusasiantuntija palveluiden kehittäjänä. Teoksessa P. Ruuskanen, K. Savolainen & M. Suonio (toim.) Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. EU: UNIPress, 103-117.
- Toivio, T. & Nordling, E. 2013. Mielenterveyden psykologia. Helsinki: Edita.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Turja, L. 2010. Lapset osallisina – Kohti uutta varhaiskasvatuskulttuuria. Suuntana laadukas varhaiskasvatus. Tampere: Suomen Varhaiskasvatus ry.
- Vaarama, M., Moisio, P. & Karvonen, S. (toim.) 2010. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki. Yliopistopaino.
- Vilen, M., Leppämäki, P. & Ekström, L. 2008. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: Wsoy.
- Vilka, H. 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi
- Vuorilehto, M., Larri, T., Kurki, M. & Hätönen, H. 2014. Uudistuva mielenterveystyö. Helsinki: Edita Prima Oy.

Haastattelukysymykset

Mikä sai sinut lähtemään mukaan Veturointi-toimintaan?

1 Terveystilaasi

-Onko terveydentilasi muuttunut, kun vertaat aikaa ennen Veturointi-toimintaa ja tätä hetkeä?

-Jos on niin millä tavalla?

-oletko saanut veturilta apua terveyteen liittyviin asioihin?

2 Kykyysi voittaa elämässä eteen tulevia vaikeuksia

-onko kyvyssä tapahtunut muutosta?

-jos on, niin minkä asioiden koet vaikuttaneen muutokseen?

-koetko saaneesi veturilta tukea vaikeuksien voittamiseen?

3 Asumisoloihisi

-onko asumisoloihissasi tapahtunut muutoksia?

-minkä asioiden koet vaikuttaneen asiaan?

-koetko saaneesi veturilta tukea asumiseen liittyen?

4 Päivittäiseen pärjäämiseesi

-Onko tapahtunut muutosta kyvyssä hoitaa arkisia asioita?

-Onko veturilla ollut vaikutusta arjessa pärjäämiseesi?

5 Perheeseesi/lähipiiriisi

-Oletko saanut veturilta apua/tukea ihmissuhteisiisi?

6 Luotettavien ystävien määrään

-Oletko saanut uusia ystäviä Veturointi-toiminnan kautta?

-Oletko saanut tukea ystävyysuhteisiisi?

7 Taloudelliseen tilanteeseesi

-Oletko saanut veturilta tukea raha-asioihin liittyen?

8 Omien vahvuuksiesi kehittämiseen (esim. Harrastamalla, opiskelemalla, töitä teke- mällä)

-Mitä teet esimerkiksi vapaa-ajalla?

-Onko veturi lisännyt intoa/halua kehittää omia vahvuuksia?

-Miten?

9 Itsetuntoosi

-Koetko saaneesi lisää itseluottamusta Veturointi-toiminnan myötä?

-Miten se mielestäsi näkyy sinussa?

10 Elämäsi kokonaisuutena

-Mitkä asiat tekevät sinut onnelliseksi?

-Oletko tyytyväinen elämääsi tällä hetkellä?

-Mihin asioihin olet tällä hetkellä tyytyväinen?

-Koetko veturin vaikuttaneen niihin?

11 Kykyysi vaikuttaa omiin asioihisi

-Onko kykyysi vaikuttaa omiin asioihisi muuttunut Veturointi-toiminnan myötä?

-Miten se näkyy tai miten koet sen?

12 Saamaasi vertaistukeen

-Mitä olette veturin kanssa tehneet?

-Mikä on paras muisto veturin kanssa vietetystä ajasta?

-Koetko, että vertaistuesta on ollut hyötyä sinulle?

-Koetko Veturointi-toiminnan auttaneen sinua hakeutumaan myös muuhun toimintaan, ottamaan tukea myös muualta?

-Millaiseen? (Ammatillinen? Vapaa-aika?)

-Mistä haaveilet ja miten veturi voisi tukea siinä sinua?

-Onko sillä merkitystä sinulle, että veturilla on omaa kokemusta lastensuojelusta?

3X10D-itsearviointimittari (sovellettu)

Lue ensin kysymys ja arvioi sen jälkeen jokaiselta riviltä arvioitava asia ja rastita mielestäsi sopivin numero (0-10). Nolla tarkoittaa, että olet erittäin tyytymätön ja kymmenen erittäin tyytyväinen. Numeron viisi kohdalla et ole tyytymätön tai tyytyväinen.

Ajattele aikaa ennen Veturointi-toimintaa ja tämän hetkistä tilannetta. Kuinka tyytyväinen olet seuraaviin asioihin?

1 Terveystilaasi

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

2 Kykyysi voittaa elämässä eteen tulevia vaikeuksia

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

3 Asumisoloihisi

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

4 Päivittäiseen pärjäämiseesi

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

5 Perheeseesi/lähipiiriisi

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

6 Luotettavien ystävien määrään

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

7 Taloudelliseen tilanteeseesi

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

8 Omien vahvuuksiesi kehittämiseen (esim. harrastamalla mieluisia asioita)

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

9 Itsetuntoosi

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

10 Elämäsi kokonaisuutena

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

11 Kykyysi vaikuttaa omiin asioihisi

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

12 Saamaasi vertaistukeen

Ennen Veturointi-toimintaa

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Tällä hetkellä

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	----

Suostumus haastatteluun ja materiaalin hyödyntämiseen

Olemme kolme sosionomiopiskelijaa Turun ammattikorkeakoulusta ja teemme opinnäytetyötä Veturointi-toimintaan osallistuvien nuorten kokemuksista. Tarkoituksena on haastatella nuoria jokaista yksitellen yksityisyyden varmistamiseksi. Osallistuminen on nimetöntä ja käsittelemme saamaamme tietoa luottamuksellisesti. Keskustelut nauhoitetaan ja muistutamme, että meillä on salassapitovelvollisuus. Nuorten kokemukset ovat tärkeää tietoa Veturointi-toiminnalle jatkoa ajatellen ja siksi pyydämmekin lupaa haastatteluun.

Osallistuessani __/__/__ pidettävään keskusteluun/haastatteluun, jossa kerätään tietoa Veturointi-toimintaa osallistuneiden nuorten kokemuksista toimintaan osallistumisesta ja sen vaikutuksista annan suostumukseni siihen, että:

- Keskustelu nauhoitetaan
- Keskustelussa koostettavaa aineistoa voidaan käyttää nimettömänä opinnäytetyössä ja Veturointi-toiminnan viestinnässä, koulutuksissa ja kehittämistyössä sekä toiminnan rahoittajalle tehtävissä raportoinneissa

Olen tietoinen siitä, että aineistosta häivytetään kaikki tunnistetiedot niin, ettei tuottamaani tietoa voida yhdistää minuun.

Paikka ja aika

Allekirjoitus ja nimenselvennys

Alle 18-vuotiaan huoltajan allekirjoitus ja nimenselvennys

Turussa 22.8.2019

sosionomiopiskelijat

Salla Hakala, Jussi Kaittila & Tisa Karhunen